

тять Калнишевського в Українській історії завжди привертала до себе велику увагу.

...«він був не просто очільником запорозького козацтва в останні роки існування Січі, він став символом, віддзеркаленням образу героя-мученика, котрий відстраждав у соловецькій в'язниці за всі три століття, що відгуляла козацька вольниця».

(Сторінка 5. Петро Калнишевський та його доба. Документи та матеріали. Київ, 2009, 432 с.).

Для керівників Роменського району відзначення 300-річчя від дня народження останнього кошового Запорізької Січі - подія не тільки ювілейна. Відзначити таку знаменну дату можна було, завдяки великій копіткій організаторській роботі виконкому усіх управлінь, відділів, служб району, громадських організацій. Були розроблені заходи, плани дій, у яких я брав безпосередню участь.

30 січня 1990 року прийняли Рішення виконкому «Про увіковічнення пам'яті уродженця села Пустовійтівка, останнього кошового Запорізької Січі П.І.Калнишевського».

У здійсненні намічених планів я вже безпосередньої участі не брав. 13 квітня 1990 року рішенням сесії обласної Ради був призначений завідуючим відділом соціального забезпечення Сумського облвиконкому.

Прошло не так і багато років - як для історії.

Немало стекло води у Сулі, як і багато подій. Виросло і підростає нове покоління роменців. Немає вже тієї держави і того державного устрою, при якому приймали ми рішення про вшанування пам'яті Калнишевського.

Височить на просторому зеленому майдані у Пустовійтівці пам'ятник Калнишевському, споруджений у 1991 році.

***Пам'ятник
П.Калнишевському у
с. Пустовійтівка.
1991 рік.***

Церква Святої Трійці в селі Пустовійтівка.

Збудована нова церква Святої Трійці у селі Пустовійтівка і освячена 14 жовтня 2006 року - копія, що була закладена П.І. Калнишевським у 1773 році.

У Пустовійтівці щорічно 14 жовтня, на Покрову, у день Козацтва, проводиться традиційна Калнишева рада. Беру участь, як кошовий отаман Сумської обласної паланки Міжнародної громадської організації «Козацтво Запорозьке».

З рук голови правління Всеукраїнського благодійного фонду імені Петра Калнишевського Івана Миколайовича Рішняка отримав почесну відзнаку фонду - «Хрест Петра Калнишевського». Гордий з того, що вніс і свій посильний вклад у відродження історії Роменщини, батьківщини Калнишевського.

Про Калнишевського написано багато, особливо останнім часом. На мою думку, окремі автори інколи висвітлюють не так, як потрібно було б висвітлювати ті події. Фантазія, накликає емоціями, інколи - і незнанням історичної дійсності, інколи - політичними поглядами, чи то переконаннями. Тут потрібно глибоко знати історію, користуватися документальними підтвердженнями. Така тепер можливість є. І чи не найбільш перекон-

ливо засвідчені багаточисельними документами події тих далеких часів у книзі «Петро Калнишевський та його доба. Збірник документів та матеріалів. Київ, 2009 рік». Редаційну колегію очолює голова Всеукраїнського благодійного фонду ім. Калнишевського І.М. Рішняк.

Робота по видобутку нафти і газу 1980-1990 роки в районі велася велика. Працювали два цехи Охтирського нафтогазового добувного управління: №3 очолював Подібко Ігор Володимирович і №4 - очолював Баскаков Володимир Миколайович. Роменську експедицію глибокого буріння очолював Сухарєв Олександр Михайлович, а Дослідне підприємство нафтогазорозвідувальної техніки - Кіценко Людмила Михайлівна. Це були багаточисельні трудові колективи, зі своїми обслуговуючими підрозділами. Дослідне господарство нафтогазорозвідувальної техніки, окрім виготовлення нестандартного обладнання, бурових інструментів, здійснення ремонту обладнання, випускало пересувні будинки-вагони для нафтовиків та геологів, повністю обладнані всіма зручностями для проживання. Вмонтовано автономне опалення, можна було підключати до міської мережі опалення, добре утеплені. Користувалися попитом у геологів і будівельників. Надходили звернення в міськком партії про надання допомоги в придбанні, чи то виготовлення пересувних будинків-вагонів. Роменщина мала і має великі запаси нафти. Не всі, напевне, знають, що в 1937 році відкрито в надрах гори «Золотуха», що поблизу Ромен, значні поклади нафти. Гора Золотуха являє собою так званий геологічний соляний купол. У 18 столітті тут добували алебастр, виявлені поклади кам'яної солі, кам'яного вугілля та інших копалин.

На Роменщині було перше відкриття покладів нафти в лівобережній Україні. Розвідувати запаси нафти розпочали ще в 1931 році, коли пробурили першу нафтову скважина. Працювала спеціальна експедиція академії наук України. Був створений для

проведення розвідки трест «Ромнинафтопром.розвідка» і механічні ремонтні майстерні. Першу нафту дала скважина №12 у вересні 1939 року. Під час війни, щоб не дати окупантам використати нафту, скважини і обладнання зруйнували. Після війни нафтопромисел інтенсивно розвивався. Працюючи в Ромнах, багато разів підіймав питання використання попутного газу, як називали його нафтовики. Його спалювали. Пояснення цьому давали різні. На мій погляд, це була непродумана, недалекоглядна, недержавницька політика керівників галузі. Горіли постійно десятки факелів, де згорала величезна кількість газу. А місту був встановлений ліміт його використання. Коли газу використовували більше встановленої норми, його відключали. Мене це обурювало, якщо не більше. Цього я не міг зрозуміти. Повертаючись на Ромни із села Анастасівки, заїхав на один із майданчиків нафтовиків під селом, де горіло декілька факелів. Листопад, холодно. Зайшов у вагончик-контору. Майстер дільниці знав мене. У вагончику тепло, присіли, розговорилися. Мою увагу привернув товстий, затяганий, брудний учнівський зшиток в чорній оправі, що лежав на столі. Я випадково, без всякого умислу, взяв його, відкрив і побачив, облік підрахунку спаленого газу щодоби. Майстер спохватився, намагався його забрати, але не насмілився. Просив повернути. Зшиток я забрав. Коли приїхав у Ромни, з головою міськвиконкому Івановим підраховували, що на одній скважині за добу спалювали газу не менше, ніж котельні міста. Моєму обуренню не було меж. Звичайно, я розумів, що переробляти попутний газ не так легко, не так просто і недешево. Потрібні затрати, час і таке інше. Але зрозумів, що цим питанням не дуже цікавляться ті, хто організовує нафтодобування, як в області, так і вище. Головний показник для їхньої роботи був видобуток нафти. Пройшло кілька днів. Я надіявся, що зателефонують з Охтирки, з нафтогазодобувного управління, проте ніхто не телефонував. Раптом пізно вночі мені на квартиру зателефонував Юрій Федорович Іванов, голова міськвикон-

кому, і повідомив, що місту не подають газ, котельні зупиняються. Я запитав, яка причина. Причина - відповів голова, - перевитратили ліміт. Раніше подібне було, як тепер ми вияснили, але подачу газу не припиняли, подавали, скільки було потрібно. З цього нас раніше не турбували ті, хто займався опаленням міста. Ліміт виділяло і контролювало Охтирське НГДУ, відповідно заявок і розрахунків. Звернення Іванова в Охтирське НГДУ не допомагали. Газ практично припинили подавати. Вранці я повідомив черговому обкому про обставини з газом і намагався зателефонувати Рапію, начальнику Охтирського НГДУ, з котрим був давно знайомий. Там відповідали, що він відсутній. Біля міськкому партії, на футбольному полі, приземлився вертоліт. Прилетів сам начальник Охтирського НГДУ, місцевий «нафтогазовий король», Роман Рапій. Відносини в нас були товариські, непогані. Після тривалої розмови, не буду описувати подробиці, був зроблений обмін грязного зшитка з обліком спаленого газу, на необмежений ліміт використання газу містом і районом. Здався. А що було робити? Проте, факели перестали так яскраво освітлювати небо і простори Роменщини та прилеглої території. Нафтовики знайшли простий вихід. Вирили глибокі довгі траншеї, поклали у них труби-факели і стали гріти землю. Гріли добре. Всеодно відбивалися промені в небі далекими червоножовтими загравами - свідки багатства надр землі і бідності в умінні берегти їх, хто за те відповідав.

Коли вникнути в історію нафтодобування на Роменщині, то історично так склалося, що розробкою роменських родовищ займалося спочатку нафтогазрозвідувальне управління «Полтава-нафтогаз». А потім, як говорять, роменський і охтирський нафтопромисли, які з часом утворили нафтогазодобувне управління «Охтирканафтогаз». Жителі роменського району отримували мінімальну корись від видобутку роменської нафти. Нехай мене пробачать колишні керівники міста і району. Не знаю, як

би я вчинив тоді, давно це було, але напевне, НГДУ було б у Ромнах, а не в Охтирці. Справа в тому, що на території Роменського району знаходилися тоді основні потужності нафтовидобутку та й розвідки нафти. Пізніше стало два цехи по видобутку нафти і газу: №3 - Артюхівка і №4 - Анастасіївка, які проводили розробку таких найбільших родовищ: як Анастасіївське, Південно-Панасіївське, Східно-Рогінцівське, Велико-Бубнівське, Артюхівське, Коржівське.

В селах Артюхівці, Житнє, Коржі, Великих Бубнах розміщалися технологічні установки цеху №3. З довоєнних механічних майстерень було створене підприємство - «Дослідне виробництво нафтогазорозвідувальної техніки».

Головна технічна, енергетична і сировинна нафтогазопромислова база тоді розміщалися на Роменщині. І тут планувалося відкрити НГДУ. А справа була ось в чому. Я це знаю. Про це були у мене розмови з багатьма нафтовиками різного рангу, про це знають і роменці старшого покоління. Для контори, як сьогодні говорять, офісу управління, потрібно було виділити територію, приміщення, власне, потурбуватися, думати на перспективу. Так, це була велика робота. Тодішні керівники не захотіли цього зробити, сьогодні говорити важко, чому так вчинили, і нафтовики звернулися до охтирців. Там їм допомогли. А потім, через деякий час, коли роменські керівники побачили, що НГДУ зробило для Охтирки, «кусали лікті», але, як розуміють всі, те зробити важко, практично неможливо.

В практиці роменців це - не перший випадок. Наведу докази. Іван Олексійович Курилов, роменчанин, працював у суді писарем. В 1898 році видав книгу. Читач має змогу ознайомитися з титульним листом книги та сторінками 188 і 189, де Курилов описує про будівництво вокзалу і дороги. (Книгу тепер можна прочитати і в електронному варіанті на сайті.)

РОМЕНСКАЯ СТАРИНА

Историческія, статистическія и бытовыя
записки о городѣ Ромнѣ и его обывателяхъ,
отъ начала города до нашего времени.

ВЪ ЧЕТЫРЕХЪ ЧАСТЯХЪ,

съ прибавленіемъ историческаго и статистическаго описанія
всѣхъ городскихъ церквей.

СОСТАВИЛЪ

ИВАНЪ АЛЕКСѢЕВИЧЪ КУРИЛОВЪ.

г. Ромень 1897 года.

РОМНЫ.

Типографія Б. Цюнсона, Полтавская ул., д. Балтулевича № 29
1898.

Еще въ 1865 году, когда начала строиться линія Курско-Кіевской ж. д. какой то незнакомецъ, не подписавшій своего имени, прислалъ изъ Курска, нашему головѣ, письмо, которымъ совѣтывалъ гражданамъ г. Ромна обратиться съ просьбою, куда слѣдуетъ, чтобы проектируемая дорога отъ Курска до Кіева прошла чрезъ

— 189 —

Роменъ, какъ болѣе прямой и болѣе выгодный, для этой дороги пунктъ. Но тогда совѣтъ добраго незнакомца былъ оставленъ безъ вниманія. Голова спрятавъ это письмо подъ сукно и никому изъ гражданъ не говорилъ объ немъ; и дорога прошла чрезъ Конотопъ, совсѣмъ не торговый и незначительный городокъ. Теперь же когда наши граждане, смотря на Конотопъ, узнали что значить быть на пути ж. д. то при первомъ извѣстїи о проведенїи таковой прямо къ нашему городу, они всѣми силами хватились помогать, чтобы эта дорога была какъ можно ближе къ городу; и когда прїѣхали сюда инженеры для изысканія мѣста подъ устройство вокзала, то они очень обрадовались имъ и пообѣщали содѣйствовать всѣмъ, что только потребуется со стороны строителей дороги.

Строителемъ Ландварово-Роменской ж. д. былъ Фонъ-Мекъ, который чрезъ своихъ уполномоченныхъ инженеровъ—Измаилова и Фица, требовалъ чтобы городъ уступилъ ему безвозмездно около 8 десятинъ земли, подъ линію ж. д. и кромѣ того, какъ отъ приближенія къ городу станціи, длина дороги должна прибавиться на цѣлую версту, которая стоитъ ему по расчету 25 тысячъ рублей, то чтобы городъ принялъ на себя половину этой затраты т. е. 12500 руб. Въ противномъ случаѣ онъ можетъ поставить станцію за конною площадью, за три версты отъ города.

Какъ первоначально городское общество, въ собранїи 10 Сентября 1871 г., такъ и въ настоящемъ засѣданїи, новая городская дума, составляющая тоже общество, обсудивъ всѣ выгоды отъ близости къ городу желѣзно-дорожнаго пути, нашла желательнымъ, чтобы вокзалъ былъ построенъ на конной площади, почти въ самомъ городѣ, по Глинской улицѣ, гдѣ въ то время были только два загородныхъ двора иностранцевъ Си-

Залізниця, яка пройшла через Конотоп, у ті далекі часи її прокладання планувалося через Ромни. Роменські купці підкупили проєктантів, щоб ті дорогу проклали подалі від міста. Боялися, що дорога перешкодить торгівлі. В книзі описується про ці побоювання купців. Звичайно, Курилов не насмілювався тоді написати, як було насправді і назвати прізвища. Але, з багатьох джерел відомо, що це мало місце.

В Ромнах споруджений у 1953 році на бульварі Московський, з нагоди 300-річчя возз'єднання України і Росії, пам'ятник Богданові Хмельницькому. Відкритий після реставрації 8 травня 2009 року. Бронзове погруддя гетьмана встановлене на мармуровому постаменті.

Бульвар Московський названий так тому, що по цій дорозі, за переказами, через місто їхали посли Богдана Хмельницького на переговори з Московським царем.

**Пам'ятник
Богдану Хмельницькому.**

**Пам'ятник
І.Ф. Федьку.**

На Привокзальній площі, у Ромнах, встановлено пам'ятник легендарному уродженцю Роменщини, Федьку Івану Федоровичу. Народився 24 червня 1897 р. в селі Хмелів.

Після закінчення Військової академії в 1922 році перебував на командних посадах у Червоній Армії: командир стрілецького корпусу, начальник штабу Північно-Кавказького військового округу, заступник командуючого Ленінградським військовим округом, командуючий Кавказькою армією (1931), військами Приволзького військового округу (1932-1934), заступник командуючого Окремою Далекосхідною армією (1934-1937), командуючий військами Київського військового округу (1937-1938), заступник Наркома оборони СРСР (1938). Брав участь у війні на півдні України (зокрема, й проти Армії УНР) і Північному Кавказі. Був репресований і розстріляний. Реабілітований посмертно. Нагороджений орденом Леніна, чотирма орденами Червоного Прапора. У с. Хмелів (1964), м. Суми (1967), м. Ромни (1977) встановлено пам'ятники Федьку. Його ім'ям названо вулиці у Києві, Ромнах, Сумах, Євпаторії, Феодосії, Донецьку та Севастополі. Головне судно проекту 1996 р. виробництва ВАТ «Херсонський суднобудівний завод» - танкер, довжиною 178,5 м., носить ім'я «Командарм Федько».

Ромни. Залізничний вокзал.

Культурно-спортивний комплекс - перший в Сумській області - був створений у Ромнах. До нього увійшли: Районний будинок культури, 10 профспілкових клубів, 23 бібліотеки, 4 кінотеатри, Краєзнавчий музей, Стадіон «Електрон». Створення такого комплексу давало можливість громадській раді комплексу, під керівництвом міськкому партії, об'єднати і спрямувати в один потік, в один напрямок виховну, інформаційну, культурно-

освітню і спортивно-масову роботу. Працювали за одним скоординованим планом, не дублювали один одного. Багато приклав зусиль для створення культурно-спортивного комплексу О.П. Нелін.

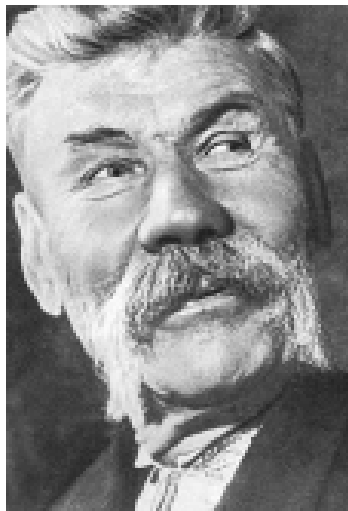
Музичні традиції Роменської мандрівної робітничо-селянської капели ім. Леонтовича, створеної в перші пореволюційні роки продовжує Роменський Заслужений Народний хор районного Будинку Культури. Солістом хору з дня його заснування був Народний артист УРСР (1971) С.Й. Шкурат, і, коли вже був похилого віку, співав так, що не кожен оперний співак міг так заспівати.

Я з ним зустрічався в Липовій Долині. Липоводолинці часто запрошували хор у районний Будинок Культури. Завжди після виступу хору зустрічався з учасниками хору, дякував їм за виступ і особливо - Шкурату.

Шкурат знявся в 26 фільмах. Був Заслуженим артистом РФФСР (1935 р.) Він знімався у фільмі «Запорожець за Дунаєм» по однойменній опері Семена Гулака-Артемовського. Кавалерідзе узяв його, а не оперного співака.

Я пригадую, коли виступав хор, і Шкурат заспівував. «Реве та стогне Дніпр широкий...», такої сили голосу, напевне, не було, а якщо і була, то не в багатьох. Пригадую про Шкурата тому, щоб підкреслити, які є таланти.

Варто було послухати його раз, щоб запам'ятати голос на все життя. Він був пічником, клав печі в Ромнах і селах. Його талант виявив Іван Кавалерідзе, коли Шкурат брав участь у спорудженні пам'ятника Шевченку в 1918 році.

*Степан Йосипович
Шкурат.*

Він не мав освіти, не навчався акторській майстерності, та мав талант, як писала Леся Українка... «Не позичений, а власний»...

Приміщення спортивного комплексу, що було побудоване заводом АТС на території міського стадіону.

На той час це була добра спортивна споруда, яка мала залу, з баскетбольним і волейбольним майданчиками. Були інші приміщення для тренування спортсменів, роздягалки, душові. Футбольна команда «Електрон», яку утримував завод АТС, грала на першість України. При допомозі Юрія Володимировича Петрова, Комітет по фізичній культурі і спорту при Раді Міністрів України, виділив спеціальне покриття для бігових доріжок. Ми покрили стометрівку. Такого покриття в Сумах тоді ще не було.

Великою подією в районі і місті стало відкриття **санаторію-профілакторію «Орбіта»** в селі Москалівка, Роменського району, над мальовничою Сулою, в сосновому лісі. Це був цех «Здоров'я» заводу АТС. За один заїзд там приймали 160 осіб. Лікувалися бажаючі за путівками, які виділяв завод не тільки для своїх працівників, а й іншим колективам. У Москалівці був наш санаторій, який не уступав знаним санаторіям. Сосновий ліс, річка Сула, човнова станція, пляж, спальні двоповерхові корпуси, столова, кінотеатр, бібліотека. Велика, оснащена на той час кращим обладнанням, поліклініка. Лікували і грязями, які завозили. За літо там оздоровляли більше 1200 дітей. Все це було. Сьогодні там - розвалини. Завод також побудував **навчально-курсовий комбінат**, обладнаний новітніми приладами і

станками, де навчалися і підвищували кваліфікацію робітники заводу. Там діяв вечірній технікум промислової електроніки. Навчалися сотні юнаків та дівчат, здобували професію. Немає того заводу, немає і навчально-курсового комбінату. «Розбудували». Та хіба тільки завод АТС зазнав таких «змін»?! Подібно-го зазнали: і консервний завод, і промкомбінат, і м'ясокомбінат, і меблевий комбінат.

Листаючи сторінки історії Ромен, хотілось би нагадати, що під час Великої Вітчизняної війни, відступаючи, німці зірвали залізничний вокзал, паровозне депо, майстерні, адміністративні приміщення, склади, електростанцію, вивели з ладу сотні метрів залізничного полотна. Збитки були нанесені на 11 мільйонів карбованців. 16 вересня 1943 року Ромни були звільнені від окупантів. А осінню 1944 року відкрився рух на всьому участку Роменської дільниці шляху.

Будівництво в той період було на першому плані. Для того, щоб мати уяву, назву декілька цифр. В Роменському районі з 1981 по 1990 роки побудовано 1563 квартири і 967 житлових будинків, це дані не по пам'яті, а - державна звітність. 5 шкіл і 13 дитячих садочків, 24 приміщення для сільських магазинів, 7 бань, 4 фельдшерсько-акушерських пункти, 1 поліклініка, 4 комплексних приймальних пунктів побутового обслуговування населення, 234 кілометри шляхів. Хто розуміється на цьому, може уявити, що стоїть за цими сухими цифрами. Скільки праці, людських зусиль, наполегливості й уміння і, звичайно, великі капіталовкладання. Як видно, будували тоді непогано. Проте, потреби росли, старалися їх задовольняти. Чи були недоліки при будівництві? Були там, де були погані керівники.

Десять в середині червня восьмидесят п'ятого року в область приїхав другий секретар ЦК КПУ Олексій Титаренко. Шлях на Суми був тільки через Ромни. Таких високих гостей зустрічали на кордоні області обов'язково перші керівники області і, звичайно, району. Було продумано, як зустріти, куди заїхати, що показати і що найголовніше - що попросити для міста чи району для надання допомоги. Була нагальна потреба на м'ясокомбінаті реконструювати і розширити забійний і ковбасний цехи, побудувати нові потужності холодильника. Практично - новий комбінат. Технічна документація була виготовлена. Але вирішити

питання фінансування будівництва без допомоги посадовців з Києва - неможливо. Багаточисельні звернення міськкому і поїздки в Міністерство м'ясо-молочної промисловості директора комбінату І.М.Голуба не давали наслідків. Підстави для прохання були. Район виробляв майже 16000 тонн м'яса в живій вазі. Потужність комбінату була - м'яса без субпродуктів першої категорії - 22 тонни за зміну і відповідно - 1 тонну ковбаси. Живність, вирощену у районі, направляли для переробки на Конотопський і Сумський м'ясокомбінати.

Попередили директора, що заїдемо на комбінат, щоб все було продумано. Іван Матвійович - досвідчений, грамотний керівник, за фахом - ветеринарний лікар, багато зробив на комбінаті. Територія була доглянута, встановлені скульптурні форми різних тварин, дерева, квіти, газони. З плановими показниками комбінат справлявся і був серед кращих підприємств міста.

Титаренко на кордон області приїхав своєчасно. Зустріли. Випили чаю з трав і м'яти і поїхали. Я сидів на передньому сидінні поруч з шофером, такий був порядок, місце керівника району, а на задньому сидінні - Титаренко і Грінцов - гості. За традицією, неписаними обов'язковими правилами - керівник району коротко знайомив зі станом справ, коментував, де і повз що проїжджаємо, а потім київські «гості» задавали запитання, показуючи свою зверхність і обізнаність у справах. Не було того тижня, щоб хтось не приїздив до області.

І кожен - через Ромни. Я вже звикся до цих «допитів з оргвидами» і було інколи бажання зняти і віддати куртку, як той продавець на базарі у відомому анекдоті, а ви - їдьте далі. Але була висока особиста відповідальність, довіра й підтримка обласних керівників, відповідальність перед колегами і людьми в місті і районі.

Грінцов часто згладжував гострі вугли, заспокоював, брав інколи «удари» на себе. Різні були гості. Після приїзду окремих підіймався настрій, збагачувалися знання, було бажання працювати, вселялася віра і надія. Титаренко, як на мене, до таких не належав. Після короткої моєї інформації про стан справ в районі, якої, як мені здалося, він не слухав, не задавши питання, почав розповідати Грінцову про враження від поїздки за кордон. Під'їхали до Ромен.

Грінцов запитав:

- Що, Олександр Васильович, нам покажеш в Ромнах?

- Пропоную заїхати на м'ясокомбінат, це попутно, - відповів я.

- Ви хочете, щоб я після відвідин вашого комбінату не їв м'яса, як не їм курятини, - сказав Титаренко.

І він розповів, як відвідав забійний цех птиці на одному з комбінатів і побачив, що і як там роблять, в яких умовах, перестав їсти птицю.

- Ні, Олексій Антонович, ми в забійний цех не підемо, ми підемо в ковбасний, там зовсім інший стан, - сказав Грінцов.

Завернули до комбінату. Нас зустріли директор Голуб Іван Матвійович, секретар партійної організації Гуричева Надія Андріївна і голова профкому. Зайшли на територію, Голуб розповідав про стан справ, намагався затримати гостей на території, щоб більше побачили благоустрій, його зелений витвір, але Титаренко якимось холодно сприймав те, що йому показували, не коментував. Розмову Голуб повів про необхідність будувати комбінат, наводив розрахунки.

О.А.Титаренко і О.В.Климов праворуч.

Титаренко задавав запитання про техдокументацію, де і з ким розглядалось це питання, хто може будувати такий об'єкт. Відповіді давав директор, підключався я, добавляв Грінцов. Підійшли до ковбасного цеху. Одягли білі халати. Директор повів нас по технологічному процесу: спочатку туди, де обрізається м'ясо на тушах, потім - де приготування фаршу. Врешті підходимо до місця, де готові ковбаси в кільцях, на вішалах, переносять в коптильні камери. Технологія була застарілою. Кахельна підлога була вимита, чиста, але відчувалося: була недостатньо обезжирена. Поряд нас - молода, симпатична жіночка перед собою несе до коптильні на вішалі десятків до трьох кілець ковбаси. І, несподівано для всіх, вона спіткнулася. Кільця ковбаси полетіли нам під ноги і по всій підлозі. Німа сцена... Можна було чекати всього, але такого!.. Трапляється ж таке, непередбачене і небажане. Жіночка і інші робітниці швиденько почали збирати кільця ковбаси з підлоги, надіваючи їх на руку. Ми всі стояли мовчки. Титаренко, не скриваючи незадоволення, сказав: - Це при секретареві ЦК таке твориться, чого тут можна чекати?!

Вже не можу пригадати, як ми вийшли з цеху.

- Так що я говорив, Іване Григоровичу, - звернувся Титаренко до Грінцова, - як тепер після побаченого їсти ковбасу? Тут мені все зрозуміло, поїхали.

Попрощалися і поїхали далі. Всі керівники служб, особливо торгівлі, були попереджені про приїзд високих гостей. Їхали містом, я розповідав по ходу про місто, повернули на проспект Шевченка. Проїжджаючи повз магазин «Продуктовий», Титаренко попросив зупинитися. В місті це був непоганий магазин, завжди мав достатній асортимент ковбасних виробів для тих часів, його контролювали тому, що приміщення його над центральною дорогою і недалеко від міськкому. Вийшли з автомобіля і попрямували до магазину. Двері магазину були зачинені, і крізь шибки було видно, що в магазині щось прибирають. На аркуші паперу написано «технічна перерва». Для мене це була непередбачена несподіванка. Постукали. Двері відчинила продавець і пояснила, що розвантажили капусту і не встигли ще прибрати, тому зробили вимушену перерву. Титаренко настояв зайти до магазину. Пахло свіжозавезеною капустою, валялося по проходах листя, враження було неприємне. Титаренко щось запитував

у продавців, ті відповідали, просили пробачення за такий стан у магазині, посилаючись на те, що потрібно було розвантажити капусту.

Намірилися залишити магазин, виходимо. Все можна було пояснити і зрозуміти, якби..... з кабінету не вийшов директор магазину Гаврилюк Володимир Анатолійович. Я міг повірити в що завгодно, та в це... Він йшов прямо до нас, був п'яний і простягнув руку Титаренку для привітання, не усвідомлюючи свого стану, перед ким він і для чого. Практично говорити він не міг.

- Тут мені все зрозуміло, - сказав Титаренко, виходячи з магазину.

Вийшли на вулицю, Грінцов закупив, декілька хвилин постояли.

- Поїдемо на Суми, - сказав Титаренко, - тут обстановка зрозуміла.

Сіли в машину, їдемо. Попереду відкрився пам'ятник Шевченку. Шофер вів автомобіль повільно.

- А що це за пам'ятник, яка його історична цінність? - запитав Титаренко з притаманною тільки йому інтонацією.

Чомусь подумалось, що він обізнаний з історією відкриття пам'ятника: ким і при яких умовах, що, запитуючи, наголосив на історичній цінності пам'ятника. Таку постановку запитання про пам'ятник, я, напевне, почув уперше, тим більше - про пам'ятник Шевченку. Я відповів, що це - перший монументальний пам'ятник взагалі. І не тільки на Україні, збудований в 1918 році скульптором, нашим земляком Іваном Кавалерідзе, був зроблений в бетоні, почав руйнуватися, і у 1982 році ми відлили його в бронзі, - підкреслив із задоволенням про зроблене. Думав, можливо, тут догоджу, згладжу побачені попередні неприємності, які залишали неприємні враження.

- Весь монумент відлили у бронзі? - запитав Титаренко, зробивши наголос на слово «у бронзі».

- Так, - відповів.

- А скільки витратили бронзи? - Вже підвищеним тоном, роздратовано запитав Титаренко.

- Більше вісімнадцяти тонн, - відповів я.

- Скільки ?! - перепитав вже роздратованим тоном Титаренко.

- Вісімнадцять, - повторив, подумавши, що він не дочув.

- А де ви могли взяти таку кількість бронзи?

- На підприємствах міста

Хотів щось продовжити і не встиг... Титаренко закричав:

- Ти дивися, що тут твориться! Я, другий секретар ЦК, по тонні стягаю з усієї України бронзу на Монумент Слави у Київ, а тут якесь...

Титаренко говорив такі слова на мою адресу, яких я ніколи не чув і не міг думати, що почую від таких високопосадовців.

Не міг припустити, що таким тоном і такі слова почую від високого партійного керівника за те, що реставрували, попри всім негараздам і перешкодам та труднощам, відлили у бронзі монумент Шевченку.

Ромни. Пам'ятник Т.Г.Шевченку.

Грінцов мовчав... Він, звичайно, добре знав про стан справ у місті і районі, що торгівельне обслуговування було для тих часів більш-менш задовільне, він не раз бував в торговельних точках міста і району, хвалив мене особисто за реставрацію пам'ятника, що зуміли своїми силами зробити таку велику і нелегку справу. Проте, у такій ситуації він поступав вірно, не хотів зайве хвилювати високоповажного гостя. Побачене у продуктовому магазині мало неприємне і непередбачене негативне враження.

Перед зустріччю Титаренка, з Грінцовим заїздили на м'ясокомбінат, щоб попередити директора, домовитися, що будемо показувати і головне - чого заїдемо, щоб порушити питання про будівництво. Порадили при нагоді показати технічну документацію, розрахунки, на всякий випадок. Бувало, що окремі високопосадовці, переважно, конкретно вникали в суть справи, з'ясовували всі необхідні питання.

Повернули праворуч з проспекта Шевченка на центральну вулицю міста. Грінцов і Титаренко мовчать.

«Все, - подумав я, - приїхав, так просто, швидко і непередбачено». Титаренко щось заговорив з Грінцовим, я вже не прислухався, сидів, опечений «холодним київським сонцем». Не хотілося думати про погане, проте був переконаний, що буде після таких подій багато непередбаченого.

Доїхали до кордону з Недригайлівським районом. Гості поїхали до Сум. А я пересів у службовий автомобіль, що слідував за нами, по радіотелефону зв'язався з другим секретарем міськкому партії Серикивим Володимиром Андрійовичем і головою міськвиконкому Майбородою Федором Андрійовичем. Вони поінформували, що проявили ініціативу, не погодивши зі мною, запросили членів бюро міськкому партії, мовляв, потрібно обговорити невідкладно наслідки приїзду гостей.

Ф.А. Майборода.

В.А.Серигов.

Майборода і Серигов про події на м'ясокомбінаті і особливо в магазині знали, вони їхали за нами з невеликим відривом, неофіційно супроводжували. У міськкомі партії на мене чекали

члени бюро, були запрошені керівники управління торгівлі міста і неповністю протверезілий директор. Всі присутні знали обстановку. До мого приїзду члени бюро обмінялися думками, обговорили про побачене гостями і попередньо домовилися, які будемо вживати заходи. Я відчував, що колеги мені співчували, не задавали зайвих запитань. Одностайно було прийняте рішення бюро про виключення з партії директора магазину «Продмаг» Гаврилюка і звільнення з посади. Іншого рішення у ті часи за таку провину не могло бути. На його прохання направили вантажником на овочесховище спокутувати провину.

Це був перший вантажник у місті з вищою торгівельною освітою, на овочевій міській базі, за радянських часів. Правда, працював він на автокарі. Члени бюро розійшлися. Закінчився робочий день. Було відчуття, що для мене це може бути останній робочий день на посаді. Не так запізно, як бувало раніше, вечором повернувся додому. Настрою не було, дружині про події дня не розповідав. Взагалі у нас було заведено, - про справи, пов'язані з моєю роботою, ми не говорили. Інколи говорив, хто приїздив, кого зустрічали, - загального плану інформація. Не було бажання переглянути багаточисельну пресу, як це було постійно. Зайшов до кімнати, де стояв магнітофон, надів стереонавушники, включив Висоцького і присів у крісло. Дружина помітила, що немає настрою, знала, що, коли слухаю музику, день був не з легких. На запитання, як пройшов день, відповів стандартно: «нормально». Просто стомився. Ніч пройшла в кошмарах.

Вранці пішов на роботу. В приймальні, як завжди, - відповідальний черговий - один із секретарів партійної організації міста. Такий був заведений порядок. Черговий доповів про наслідки чергування, вислухав, для годиться, зайшов до кабінету.

Не було бажання сідати за папери, але було багато нерозглянутої кореспонденції, і я приступив до цієї, не дуже приємної роботи. В кабінеті і в приміщенні міськкому панувала тиша. Було чути, що появився другий секретар. Двері його кабінету були навпроти моїх, в спільній приймальні. За встановленою, неписаною традицією, зранку він заходив до мого кабінету. Обмінювалися планами на день, обговорювали інші питання. Враження від вчорашнього дня були помітні на його обличчі і в поведінці.

Він відчував свою провину, як відповідальний за торгівлю. Я продовжував працювати. Біля восьмої години пролунав дзвінок прямого телефону, який включала чергова телефоністка райвузла зв'язку. Телефонував Грінцов.

- Ну, як справи, як настрої?- запитав він.

- Після вчорашнього ... не можу визначитися, який там настрої.

- Все нормально, не переживай, то в нього така манера поведіння.

Я доповів про наслідки засідання вчорашнього бюро міськкому. Обговорили ряд питань і, зокрема, щодо питання про будівництво ковбасного цеху буде розглянуто у Києві, Титаренко пообіцяв. (Забігаючи наперед, скажу, що будівництво ковбасного цеху, морозильника було включено в план і здійснено в наступний рік.)

- Завтра, в другій половині дня, зустрінемося, - продовжуючи розмову, сказав Грінцов. Буде їхати на Київ, час погодимо. Продумай все, тобі не вперше.

- Зрозумів, - відповів я.

Трішки відлягло, заспокоївся. Передавав суть розмови Серикову і Майбороді по внутрішньому комутатору. Переговорили. Домовилися, що потрібно зробити по наведенню порядку в місті. Розглянув і погодив ряд невідкладних питань з заввідділами Юхтою і Одягайлом і вже через півгодини був на молочно-товарному комплексі у Бобрику. Часто бував там, де можна було порадуватися наслідкам роботи господарства і його керівника Михайла Михайловича Пальоного та головного зоотехніка Катерини Михайлівни Соляник.

Про Йосипа Михайловича Дудку я почув вперше, на пленумі обкому партії, десь на початку семидесятих років. Прізвище мені нічого не говорило. Я працював тоді головою Липоводолинського райвиконкому, був членом ревізійної комісії обласної партійної організації. Розглядалося питання про звільнення з посади секретаря обкому партії, з питань ідеологічної роботи - Петра Васильовича Козирєва. Його звинуватили у зв'язках з

письменниками буржуазно-націоналістичних поглядів, з якими він неодноразово зустрічався на Роменщині у Дудки.

Як говорилося в інформації, Козирев спілкувався з письменниками буржуазно-націоналістичних поглядів, які збираються у Дудки, варили козацький куліш, що підкреслювалося, як один з негативних проявів, пили самогонку.

Я Козирева знав, як секретаря обкому і не більше. З ним особисто не мав розмови. В район, не пам'ятаю, чи він і приїздив. Козирева звільнили, напевне, так було потрібно.

Й.М.Дудка

Як про мене, він був грамотний, принциповий, розсудливий секретар, слухав його промови, доповіді. Пройшло від того немало часу. Багато стекло води в річці Сулі, над якою стояв будинок Дудки. Кращого місця не придумати. Широкоплеса, глибока, з кришталевою чистою водою, річка. Понад крутою горою міцно вчепилися своїм корінням за землю липи, клени, дуби та берези і створили негустий ліс. За річкою - порослі високим очеретом болота, колись вона там протікала. На правому березі товсті верби схилилися над водою. А там далі - колгоспні луки. Копиці запашного, лугового сіна.

До верби, низько нахиленої над водою, прив'язний металевим ланцюгом саморобний, просмолений, великий рибацький човен. І серед цієї краси, проти сонця, захищена від північних вітрів, примостилася хата Дудки. На ту місцину, яка була неописаної краси, приїздили роменці для відпочинку, покупатися. Весь цей рай був за кілометр від села Вошилихи. Їхати з Ромен було відносно далеко. Під'їзд був поганий, круті яри, дорога глиниста. Дощ - і шукай трактора, не виберешся.

Такщо їздили туди переважно ті, хто мав, як говорять сьогодні, - позашляховики. А їх в ті часи мало в основному районне начальство та керівники господарств. А оскільки туди навідувалися часто керівники різних рангів, ті, що мали автомашини не-

високої прохідності, появлялися там рідко. І то - при сонячній погоді у вихідні, в неробочий час.

Потрапив я вперше в цей рай, створений природою для відпочинку, десь приблизно в кінці травня 1981 року. Був у колгоспі, їздили з головою колгоспу полями. Пилюга, спекотне сонце, і він запропонував заїхати до Сули, якщо не скупатися, то хоча б умитися річковою водою. Цей райський невеликий участок всі називали, що біля Дудки. Немає того, щоб те місце не сподобалося. Звичайно, сподобалося воно і мені. З того часу, коли з'являлися вільна хвилина і можливість, особливо в неділю, (суботи у ті часи були зайняті проведенням нарад, сесій, семінарів і таке інше) навідувався з родиною покупатися, відпочити. В той час Дудка був ще в опалі.

Пропрацював у районі я ще мало, і розмови про Дудку у мене, напевне, і не було. Принаймні, я не пам'ятав. Думаю: він про мене знав з офіційних і неофіційних джерел інформації, можливо, і бачив, коли я приїздив першого разу з головою колгоспу у його «володіння». Про начальство завжди люди знали більше, аніж воно думало. Тому, коли на власних «жигулях» під'їхали ми до річки і розмістилися у зручному місці, де можна було з мілини зайти у річку, через деякий час Дудка підійшов до нас зі старим, почорнілим веслом, і з селянською манерою і йому притаманною вимовою, привітався, назвав мене по імені. Ми познайомилися. На рибацьких розкладних стільчиках ми присіли. Зав'язалася розмова. Його було цікаво слухати. Відчувалося, що у нього була потреби до спілкування. Він розповів про себе. Я нагадав йому про прізвище Козирєва, і сказав, що тоді почув вперше його прізвище. Розповів про причину звільнення Козирєва. Дудка довго розповідав про ті часи, спростовував і роз'яснював причини написання окремих статей, що друкувалися про нього в газетах. Так я познайомився з Йосипом Михайловичем.

Дудка Йосип Михайлович народився 15 листопада 1915 року на хуторі Широкий Яр, тепер село Вошилиха, Роменського району, Сумської обл., помер - 22.11.1990, Вошилиха) - український поет і педагог. Народився в селянській сім'ї. До війни закінчив Ніжинський учительський інститут, працював викладачем в бібліотечному технікумі, в Ніжині. Під час окупації німці

вивезли його до Німеччини, звідки повернувся в 1945 році. Працював учителем у Вовківцях та Воцилисі, що на Роменщині. Під час перебування в Німеччині друкував свої твори в журналі «Дозвілля» (1943-1944 роки), який видавався для українців, вивезених німцями на каторжні роботи.

В 50-х роках вірші Дудки з'явилися в альманасі «Слово молодих» (1955 р.) та в інших виданнях. Але йому пригадали колишні «гріхи», і друкуватись було заборонено.

Наприкінці 80-х ім'я Дудки знову з'явилось в газетах. Він писав статті на теми екології, захисту рідної мови і культурної спадщини, моралі, а також поезії.

Ми, можна сказати, подружилися. І, коли вдавалося вирватися на природу до Дудки, що траплялося так рідко, він пригощав нас рибою, яка завжди була прихована в ятірах у річці, заздалегідь наловлена про запас. Йому була передана від дідів-прадідів селянська звичка - мати все про запас. Дудка був добрим рибалкою. І спостерігати, як він ловив рибу, було великим задоволенням. Він пригощав нас пареним молоком з череп'яного глечика. Вживали і по чарочці, а, може, і більше, було те давно.

Дудка любив і вмів зі знанням справи розповідати про історичні події, знав як професіонал літературу. Тут його не переслухаєш. Досвідчені місцеві ідеологи та і окремі колеги говорили мені, дивись, щоб не було того, що з Козирєвим. Я їм радив побільше спілкуватися з такими, як Дудка, більше знатимуть людей і про людей. Місце, обстановка, умови, на Сулі, біля Дудки, мені подобалися.

І з шофером, Іваном Яковичем Козаченком, з котрим я і сьогодні підтримую добрі, дружні зв'язки, за моєї ініціативи, яку підтримувала дружина, вирішили з сім'ями провести тут відпустку. Мене не раз навідувала ця думка, ще і в Липовій Долині, проводити відпустку ближче до наших умов, над Хоролом чи Грунню. Не завжди з особливим бажанням їхав до моря, проте, шкода було втрачати пільгову путівку. Але мода на це була і тоді. «Відпочивав на морі» - звучало! Місяць ми прожили в раю, на Роменщині. Наголошу, у раю, якого ми не помічаємо, щоденно в ньому живемо, звиклися. Поставили палатки. Взяли власні автомобілі «жигулі». В Івана був великий, морський, надувний, з кришею човен - для рятування моряків. Ми його спустили на

воду, зробили там пересувне запасне житло. В нашому розпорядженні був човен Дудки і все те, чим ловити рибу. Радіотелефонний зв'язок зі всім районом. Автомобільний телевізор. Кришталева, прикрита великим зеленим листям білих лілій, вода. Нахилені над водою товсті, що бачили чимало на своєму віку, верби. Пахуче над берегом татар-зілля. Чисте, легке, духмяне повітря. А походити босими ногами і покачатися по ранковому, прохолодному, росяному, запашному різнотрав'ї. Не пробували?... Де ще можна отримати таке задоволення?! Весь час була сонячна, тепла погода. Такий відпочинок був раз у моєму житті, але запам'ятався назавжди. Запам'ятався і Йосип Михайлович Дудка - людина відверта, порядна, високоосвічена, з селянськими звичаями, щирий українець. Він говорив мені: « Я згоден, що я - націоналіст, звичайно, у доброму розумінні цього слова, але навіщо мене назвали буржуазним націоналістом, - не розумію».

Що я міг тоді йому відповісти. Заспокоював, говорив, що побільше було б таких націоналістів. Тоді і познайомився з окремими його поетичними творами.

Зліва направо. Перший і другий ряд: автор, О. Нелін-секретар - МК партії, П. Загребельний А. Хорунжий, Є. Доломан, М. Омельченко. Третій і четвертий ряд: В. Логвиненко, представник ОК партії, Ю. Мушкетик, В. Скомаровський, П. Скунець, В. Затулівітер, В. Лагода, І. Власенко, І. Немирович, М. Левада- нач. облуправління по пресі, П. Фомін - головний редактор міськрайгазети.

Думаю, працівники КДБ доповідали в обком партії, де проводжу відпочинок, з ким зустрічаюся. Кажучи відверто, зауважень на цю тему я не мав, попри прогнозам окремих моїх колег. З багатьма літераторами, людьми, закоханими в поезію, письменниками і поетами я зустрічався. Така була робота першого секретаря, особливо, та і всі інші посади. Спілкування з людьми стояло на першому плані.

Не раз зустрічався з видатними письменниками, теж за різних обставин. Вони бували у гостях у місті і районі, чи виступали з творчими звітами, чи то були присутні на святкуванні пам'ятних дат, чи приїздили по запрошенню в район.

Приїздила група письменників на чолі з Павлом Загребельним, виступали в трудових колективах району і міста. Зустрічалися в міськкомі партії, були цікаві і неофіційні зустрічі. Письменники - народ спостережливий, дотепний.

Піднялися на другий поверх приміщення міськкому у приймальню. Всім не вистачило місця повісити верхній одяг. Нелін запропонував роздягнутися у кабінеті завзагальним відділом Одягайла. Як зразу було помічено. Цікава пропозиція, у Одягайла - роздягайтесь.

Пригадуючи про зустрічі з творчою інтелігенцією, не можу не згадати про Павла Ключину.

Павло Юхимович Ключина (Ключник) народився 26 серпня 1914 року в селі Великий Самбір. Учасник Другої Світової війни. З 1944 р. почав друкуватись, зокрема, у газеті Дубов'язівського району (зараз ліквідований). У 1951 році закінчив Глухівський педагогічний інститут. Працював піонервожатим у Великосамбірській школі, вчителем у школах Конотопського та Дубов'язівського районів, кореспондентом у сумській газеті «Ленінська правда». З 1969 року Павло Юхимович працював у Роменському краєзнавчому музеї. Позналилися ми у середині шестидесятих років, коли я працював головою колгоспу

на Липоводолинщині. Працюючи кореспондентом газети, він часто бував у колгоспі.

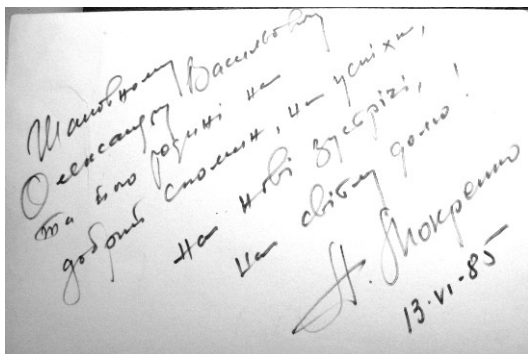
Це була спокійної вдачі, розумна, дотепна, цікава людина. В 1965 році він подарував мені свою збірку «Муха на пасіці» з написом: Олександр Василювичу Климову на добру згадку, щиро Павло Ключина. 28.10.65р.

А коли вже працював у Ромнах, підтримав ініціативу колег Ключини по перу, і на фасаді краєзнавчого музею, де раніше працював Ключина, установили меморіальну дошку з його барельєфом. Сприяв у виготовленні дошки і брав участь у її відкритті.

Великі і приємні враження залишалися у мене після зустрічей з Народним артистом, видатним оперним і естрадним співаком Анатолієм Мокренком. Ми були майже однолітки і мали багато спільного у розмовах про нелегке наше воєнне і повоєнне дитинство. І пробували в юні роки бути льотчиками, і тікали по своїй волі, шукаючи кращого. Про навчання у вузах (він на півтора роки закінчив від мене навчання раніше). Отримав фах інженера-геолога. Професія, пов'язана також з працею на землі. Він був душевної вдачі людиною, чудовим співрозмовником, любив село з його звичаями, свою малу батьківщину, Сумщину. Зберігаються у сімейному архіві фото з дарчим написом, як дорога реліквія про пам'ять видатного співака, уродженця Сумщини.

Мокренко Анатолій Юрійович народився 22 січня 1933 року в робітничій родині, в селі Терни, Недригайлівського району, на Сумщині.

Закінчив Київський політехнічний інститут, працював інженером-геологом. А потім за покликанням душі, маючи чудовий голос, у 1963 році закінчив вокальне відділення Київської державної консерваторії.

Працював солістом оперної студії консерваторії, з 1968 року - солістом Київського державного академічного театру опери і балету УРСР імені Т.Г.Шевченка (тепер - Національна опера України імені Тараса Шевченка). Почесного звання «Народний артист Української РСР» удостоєний 1973 року. Народний артист СРСР з 1976 року.

З 1985 року Анатолій Юрійович - викладач у консерваторії, професор. В 1991-1999 роках - генеральний директор-художній керівник Національної опери України імені Тараса Шевченка.

А.Ю. Мокренко.

Поряд з багатьма піснями різних, багаточисельних співаків у моїй фонотеці (яка і по сьогодні зберігається, як історія про ті часи) у свій час було багато пісень Мокренка. У 60-80 роки, думаю, всі ми захоплювалися і з великою насолодою слухали у його виконанні пісні: «Рідне село», «Ясени», «Два кольори», «Соняшник», «Пахне хлібом земля», «Я жив у такі часи» і багато інших пісень у неповторному його виконанні.

Місто Ромни має багатовікову і багатогранну історію. Протягом певного періоду в місті розміщалися військові частини, які завжди брали участь у проведенні святкових заходів. Склалася добра традиція, що на день звільнення міста від німецької оку-

пації 16 вересня щорічно, та на дні річниць Перемоги у Другій світовій війні приїздили фронтовики, ті, хто звільняв місто і район. Міськком партії, міськвиконком і райвиконком спільно з командуванням військових частин організовували зустріч воїнів 163-ої Роменської і 167-ої Сумсько-Київської дивізій, їх облаштування, організовували дозвілля, зустрічі в трудових колективах, навчальних закладах.

Широко і урочисто було відзначено сорокаріччя Перемоги. Воно відзначалося і трудовими звершеннями. Всі колективи були учасниками трудового змагання, яке розгорнулося під гаслом «40 - річчю Перемоги - 40 ударних трудових тижнів». В трудових колективах відчувалося патріотичне піднесення.

Переможцями тоді стали колективи взуттєвої фабрики, 13-ї дистанції колії Південної залізної дороги та комплексної бригади штампувальників заводу АТС.

В центрі - автор серед фронтовиків-визволителів Роменщини.

Пригадуючи про Почесних громадян міста Ромни, генералів Івана Івановича Мельникова і Федора Васильовича Карлова - командирів дивізій, воїни яких звільнили від окупантів місто і

район, на підставі доступних широкому читачеві документів викладаю скорочено бойовий шлях 167-ої СД і 163-ої СД.

З командирами, ветеранами дивізій мені пощастило багато разів зустрічатися під час їх присутності на святкуваннях Дня Перемоги та звільнення міста.

Мельников Іван Іванович

Командир 167-ої стрілецької Сумсько-Київської, двічі Червонопрапорної дивізії, генерал-майор. Почесний громадянин міста Ромни.

Народився 12 грудня 1905 року у селі Рибна Ватага, В'ятської губернії, нині Кильмезський район, Кіровської області. У армії з 1926 року. У 1931 році закінчив Рязанську піхотну школу. Вищі Академічні курси при Військовій Академії імені Ворошилова у 1948 році.

З квітня 1931 року служив у 12-му Туркестанському стрілецькому полку, 4-ї Туркестанської стрілецької дивізії, командир взводу полкової школи, командир роти. З жовтня 1933 року - 11-а стрілецька дивізія ЛВО, командир навчальної роти, начальник полкової школи стрілецького полку.

З серпня 1937 року - командир батальйону. Бере участь у національно революційній війні у Іспанії. З червня 1938 року - командир стрілецького полку. Бере участь у радянсько-фінській війні. На початку війни, у червні 1941 року, його 163-ий стрілецький полк у складі 8 -ї Армії Прибалтійського ОВО бере участь у важких прикордонних боях у Латвії. У липні 1941 року полк на Північному фронті вів оборонні бої в Естонії.

У січні 1942 року Мельников призначений командиром 167-ої Стрілецької дивізії, що знаходилася на формуванні. Дивізія формувалася в районі міста Сухий Лог, Свердловської області, з грудня 1941 року як 438 стрілецька дивізія, а 07.01.1942 року перейменована в 167-му стрілецьку дивізію. У квітні 1942 року ешелонами направлена на захід.

Мельников І.І.

3 липня 1942 року дивізія підпорядкована Брянському фронтові, де вела бойові дії у складі оперативної групи генерал-лейтенанта Чібісова.

Зустріч з ветеранами 167-ої СД у селі Хмеловому. У центрі, четвертий зліва - Герой Радянського Союзу Красій Семен Панасович - сапер 180-го окремого саперного батальйону, за ним - генера -майор Мельников І.І., командир 167 СД, автор, начальник штабу дивізії полковник Антонов І.М.

З березня і по серпень 1943 року дивізія була в обороні під містом Суми, у районі сіл Кияниця, Пушкарівка, знаходилася на південно-західній частині Курської дуги.

З 20 серпня 1943 року переходить у наступ, прориває оборону у районі села Велика Чернеччина (Сумського району), форсує річку Псел і 2 вересня 1943 року частиною сил бере участь у звільненні міста Суми, 16 вересня звільняє місто Ромни. За проявлений героїзм дивізія 24.09. 1943 року отримує почесне звання «Сумська».

Форсує Десну у районі села Пухова, Броварського району, Київської області, а 28 вересня 1943 року форсувала Дніпро у районі Вишгорода, беручи участь у Київській наступальній операції за Київ, отримує почесне звання «Київська».

Нагрудний знак ветерана 167 СД

3 липня 1944 року Мельников - командир 95- стрілецького корпусу. Бере участь у Львівсько-Сандомирській, Карпатсько - Ужгородській, Західно- Карпатській наступальних операціях. 18 квітня 1945 року генерал Мельников підірвався на міні, був тяжко поранений і евакуйований у госпіталь.

Після війни генерал-майор І.І. Мельников був призначений заступником командира 24-го стрілецького корпусу в Одеському військовому окрузі.

На фото зліва направо: автор, ветеран 167 СД - начальник штабу дивізії полковник Антонов І.М., Герой Радянського Союзу, ветеран 163 СД Наливайко В.Г., Герой Радянського Союзу Красій С. П. - ветеран 167 СД, Командир 43-ї ракетної дивізії РВСП, генерал-майор Свірін А.О.

3 березня 1947 року навчався на Вищих Академічних курсах при Вищій Військовій Академії імені К.Є.Ворошилова. По закінченню навчання, у травні 1948 року, призначений начальником Ярославського військового училища ім. генерал-лейтенанта Ф.М. Харитонова. У січні 1958 року призначений начальником Саратовського суворовського військового училища. 3 грудня 1960 року - в запасі. Помер 16 січня 1996 року.

Для інформації: я відшукав, який склад був дивізії. До її складу входили:

465-й стрілецький полк,
520-й стрілецький полк,
615-й стрілецький полк,
576-й артилеристський полк,
177-й окремий винищувально-протитанковий дивізіон,
200-а розвідувальна рота,
180-й окремий саперний батальйон,
286-й окремий батальйон зв'язку,
182-й медико-санітарний батальйон,
535-а окрема рота хімічного захисту,
258-а автотранспортна рота,
451-а польова хлібопекарня,
916-й дивізійний ветеринарний лазарет,
1672-а польова поштова станція,
1093-а польова каса Держбанку.

Карлов Ф.В.

Карлов Федір Васильович

Генерал-майор, командир 163 стрілецької Роменсько-Київської орденна Леніна, Червонопрапорної, орденів Суворова і Кутузова дивізії, Герой Радянського Союзу, Почесний громадянин міста Ромни.

Народився 27 грудня 1901 року в селі Заріччі Куркінського району Тульської області.. У Радянській Армії служив в 1919 -

22 роках та з 1932 року. Закінчив командирські курси у Москві в 1920 році. Учасник Громадянської війни. У 1938 році закінчив Вищу Прикордонну Школу. У 1941 році - Військову Академію імені М. В. Фрунзе. З липня 1941 року - учасник бойових дій.

Багато матеріалів можна прочитати з історії 163 СД. Один з них я виклав для тих, хто зацікавиться короткою інформацією про дивізію, що брала участь у звільненні міста і району від німецьких нацистів і отримала найменування «Роменська».

«Дивизия формировалась с августа по начало сентября 1939 года в г. Белеве, Тульской области как 163-я стрелковая дивизия на базе стрелкового полка 84-й стрелковой дивизии.

В сентябре 1939 года дивизия была сосредоточена на латвийской границе, в конце октября - начале ноября 1939 года переброшена в Карелию, в состав Особого корпуса 8-й армии, затем - 9-й армии.

С ноября 1939 года принимала участие в Зимней войне. 11 декабря 1939 года соединение попало в окружение финских войск под Суомуссалми. 27-30 декабря 1939 года подверглась фактическому разгрому. Командование 662-го стрелкового полка дивизии за военные неудачи было расстреляно перед строем. После войны остатки дивизии отведены в Новгород. В апреле 1940 года имела всего 753 человека кадрового состава, однако в середине апреля 1940 года численность дивизии доведена до шеститысячного состава.

В июне 1940 года на базе 530-го гаубичного артполка 163-й стрелковой дивизии формировался 3-й гаубичный артиллерийский полк, а на базе 759-го стрелкового полка 163-й стрелковой дивизии - 3-й мотострелковый полк 3-й танковой дивизии.

Переформирована в моторизованную дивизию в июне 1940 в Пскове и Черёхе, в таком виде и начала боевые действия в ходе Великой Отечественной войны.

На 22 июня 1941 дислоцируется в Острове, находилась в летних лагерях в Черёхе, имея в своём составе 25 танков БТ-5 и 229 - Т-26. В 20:00 22 июня 1941 выступила из летнего лагеря, оставив часть неисправных танков (всего вышло 211 Т-26 и 22 БТ-5), к 24 июня 1941 сосредоточилась в районе Гатчины. 26 июня 1941 из состава дивизии изъят 3-й танковый батальон и направлен в район города Тапа, 28 июня 1941 - 20 бронемашин в

район Пскова. С 30 июня 1941 совершает в составе корпуса марш на Порхов, однако в пути 1 июля 1941 дивизию из корпуса изымают, она меняет маршрут на Резекне. Перед дивизией была поставлена задача выдвинуться в район Яунлатгале, Карсава, организовать противотанковую оборону по восточному берегу рек Педедзе, Айвиексте на фронте Сита (латыш.) русск., озеро Лубана. Главные силы дивизии должны были быть сосредоточены в районе Карсава, Балтинава, Яунлатгале, Минина. 25-му танковому полку была придана рота танков КВ, и он был направлен по железной дороге, с задачей к исходу дня 2 июля 1941 сосредоточиться в районе Резекне, где и присоединиться к дивизии.

На марше дивизия неоднократно подвергалась авиационным налётам. К 20 часам 2 июля 1941 передовые части дивизии достигли северной окраины Резекне, один полк был сразу направлен на южные окраины города. Танковый полк только начал прибывать в Резекне к 11 часам 3 июля 1941. Однако дивизия уже с 4 часов утра 3 июля 1941 наносит контрудар из района 7 километров севернее Резекне в направлении Дрицены (латыш.) русск., Вилияны в общем направлении на Даугавпилс. В этот же день боевые порядки дивизии были смяты вражескими танками, войска противника вошли в Резекне и дивизии пришлось отойти в восточном направлении на Красный Остров на реке Лжа, открыв дорогу на Псков. На 11 июля 1941 состояние дивизии характеризовалось как следующее:

163-я моторизованная дивизия после тяжелых боев совершенно небоеспособна, потеряв людей (до 60 %), потеряв артиллерию (до 70 %), потеряв танки (до 50 %). Все эти данные только приблизительные - сейчас ведется сбор и подсчет. Брошенной быть в бой дивизия не может.

Затем дивизия участвует в безуспешном контрударе на Остров, наступая с юга, отступает через Порхов. Участвуя в контрударе под Сольцами с 14 июля 1941 года, являясь основой южной группы наступления, наступает с рубежа Строкино, Го-рушка в северном направлении, на Ситню. С 19 июля 1941 отходит по направлению к Старой Руссе

С 12 по 25 августа 1941 участвует в контрударе под Старой Руссой, попала в окружение, но смогла выйти из него на восточ-

ный берег реки Ловать, однако насчитывая в составе всего около 500 человек, затем в августе-сентябре 1941 под напором войск противника отходила на восток за Лычково.

15 сентября 1941 года переформирована в 163-ю стрелковую дивизию.

Держала оборону в районе Демянска до января 1942 года. В январе 1942 перешла в наступление в ходе Демянской операции, затем, после окружения города вела бои под Демянском вплоть до оставления города вражескими войсками в марте 1943 года».

(За матеріалами сайту Наша Победа.LV|163-я стрілко-
вая Ромненско-Киевская... nashapobeda.lv>1470.html)

08.04.1943 року 163 СД відведена у резерв і направлена спочатку під Єлець, потім у район Курська, а після - на південно-західний участок Курської Дуги біля неселеного пункту Козача Лисиця. У серпні 1943 року дивізія перейшла у наступ в ході Сумсько-Прилуцької операції. 15-16 серпня 1943 року один з полків дивізії разом з двома полками 90-ї гвардійської стрілкової дивізії, 6-ю мотострілецькою бригадою і 200-ю танковою бригадою потрапили в оточення, вийшовши потім з великими втратами. 16 вересня 1943 року дивізія брала участь у звільненні Ромен, а 18 вересня - міста Прилуки.

На сайті (<http://mognovse.ru> ГЛАВА ШЕСТАЯ (ОСВОБОЖДЕНИЕ ЛЕВОБЕРЕЖНОЙ УКРАИНЫ) написано: «Успешнее шло продвижение правого крыла Воронежского фронта. В начале сентября перешла в наступление 38-я армия. Взломав оборону противника, она при поддержке авиации 2 сентября освободила город Сумы. В ходе общего наступления войск правого крыла Воронежского фронта на киевском направлении за Сумы сражались: 38 А - 340 СД (полковник Зубарев Иосиф Егорович) 50 СК (генерал-майор Мартиросян Саркис Соломонович), часть сил 167 СД (генерал-майор Мельников Иван Иванович) 51 СК (генерал-майор Авдеенко Петр Петрович). Приказом Верховного Главнокомандования присвоено наименование Сумских: 167 СД, 232 СД (генерал-майор Улитин Иван Ильич), 340 СД. Дальнейшее продвижение войск правого крыла велось в направлении Ромны, которые были освобождены 15 се-

нтября 1943г. В боях за этот районный город участвовали: 38 А - 167 СД (генерал-майор Мельников Иван Иванович) 1-й СК (генерал-майор Авдеенко Петр Петрович); 163-я СД (полковник Карлов Федор Васильевич) 50-й СК (генерал-майор Мартиросян Саркис Соломонович). Приказом ВГК присвоено наименование Ромненской 163-й СД.»

16 сентября 1943 г., четверг, 806-й день войны. Войска правого крыла Воронежского фронта, освободив город Ромны, развернули стремительное наступление в направлении на Киев».

Як бачимо, тут показано, що місто Ромни звільнено 15 вересня 1943 року.

Дивізія звільнила більше 800 населених пунктів.

17 травня 1944 року полковнику Ф. В. Карлову присвоєно звання Героя Радянського Союзу. А 13 вересня 1944 року присвоєно звання генерал-майора. Командував дивізією з 18.03.1943 - 09.05.1945 рр.

Дивізія звільняла Венгрію, Австрію, Чехословаччину.

Карлов брав активну участь у війні з Японією. Командував повітряним десантом, який захопив місто Чанчунь, роззброїв його гарнізон і узяв у полон все командування і штаб Квантунської армії.

Після війни продовжував службу в армії. З 1953 року генерал-майор Ф. В. Карлов - у запасі. Нагороджений 12-ма орденами і багатьма медалями. Жив в Москві. Автор книги «На огневих рубежах». Помер 24 березня 1986 року.

У роки Другої Світової війни немало уродженців Ромен і району прославили наш край своїм героїзмом, боронячи рідну землю. Високе звання Героя Радянського Союзу удостоєні: Барабаш Панас Семенович - колишній командир 22-го гвардійського танкового полку, відзначився у боях за

*Нагрудний знак
«Ветеран 163 СД»*

Крим. Пілот Давиденко Костянтин Сергійович - підполковник, за мужність проявлену в боях. Ленюв Георгій Матвійович-генерал- лейтенант, командир 902 полку, 248 стрілецької дивізії під час форсування річки Одер, рятуючи прапор полку, визвав на себе вогонь артилерії. Лозовський Василь Михайлович-контр-адмірал, під командуванням якого потоплено дев'ять ворожих кораблів і підводний човен.

Науменко Юрій Андрійович за уміле управління полком під час Берлінської операції.

Звання Героя Радянського Союзу отримали уродженці району: Вовна П.О., Гнідаш К.С., Крамаренко С.М., Кудаківський Л.В., Прокопенко Г.М., Романчук П.С., Северин І.К., Северин М.М., Шевченко М.Н.. Повними кавалерами ордена Слави стали: Анатолій Голік і Павло Хондога.

Серед видатних особистостей у роки війни став уродженець Роменщини Кузьма Гнідаш.

Гнідаш Кузьма Савелійович

Герой Радянського Союзу, радянський офіцер, розвідник, в роки Великої Вітчизняної війни учасник партизанської боротьби на Україні і Білорусії, командир диверсійно-розвідувального загону.

Народився 17 листопада 1914 року в селі Салогубівка, в селянській сім'ї. У 1933 році закінчив Прилуцьку автотракторну школу. Працював трактористом, а потім - автомеханіком в Талалаївській МТС. У 1936 році призваний до лав Червоної армії. У 1939 році закінчив Київські курси молодших політруків і був призначений в танкову частину політруком роти. Незабаром він став комісаром танкового батальйону. Брав участь у фінській кампанії.

З початком Великої Вітчизняної війни - в бойових частинах. Був важко поранений. Після лікування призначений в Розвідувальний відділ штабу Південно-Західного фронту. Після курсу розвідувально-диверсійної підготовки очолив загін. Про його

подвиг видрукувана документальна повість письменника Бориса Гусева «За три години до світанку».

19 червня 1944 року в лісі біля міста Слонім, Білорусія, частину групи розвідників оточив каральний загін противника. Щоб не потрапити в полон, тяжкопоранений Гнідаш і радистка Клара Тимофіївна Давидюк підірвали себе гранатою.

Коли я працював у Ромнах, Василь Миколайович Петраченко, вчитель, котрий проживав у селі Бобрику, свідок повітряного бою над полями Анастасівки, багато прикладав зусиль спільно з іншими мешканцями села для ведення роботи по увіковічненню пам'яті легендарної льотчиці, яка здійснила перший таран серед жінок-пілотів у роки війни над полями Роменщини.

Катеріна Іванівна Зеленко

Легендарна льотчиця періоду Другої Світової війни, заступник командира 5-ї ескадрильї 135-го бомбардувального авіаційного полку, військовоповітряних сил 6-ї армії, Південно-Західний фронт, старший лейтенант. Герой Радянського Союзу (1990 - посмертно).

] Народилася 14 вересня 1916 року в селі Корощино (нині Олевського району, Житомирської області). Українка. Сім'я переїхала до Курська. Закінчила 7 класів неповної середньої школи № 10 міста Курська. Поступила в Воронежський авіаційний технікум.

У жовтні 1933 закінчила навчання і була направлена до 3-ї Оренбурзької військової авіаційної школи льотчиків, яку закінчила в грудні 1934 року з відзнакою.

Направлена у 19-у легку бомбардувальну авіаційну бригаду до Харкова. Випробовувала літаки і авіаційне обладнання. За 4 роки освоїла 7 типів літаків.

Учасниця радянсько-фінляндської війни 1939-1940 років. Була там єдина жінка серед льотчиків. Зробила 8 бойових вильотів. За проявлену мужність нагороджена орденом Червоного Прапора. Була льотчиком-інструктором. З перших днів війни на фронті. Зробила 40 бойових вильотів, брала участь у 12 повітряних боях. В одному з бойових вильотів в липні 1941 року група бом-

бардувальників під її командуванням в районі міста Пропойськ знищила 45 танків, 20 автомобілів, до батальйону солдатів противника і без втрат повернулася назад. 12 вересня 1941 здійснила 2 бойових вильоти на розвідку. Її літак Су-2 був пошкоджений. Німецькі танки прорвали фронт. Потрібно було терміново розвідати обстановку в районі Ромен - Ніжина - Прилук - Пирятин - Лубен. Зеленко разом з льотчиком-спостерігачем лейтенантом М.Павликом вилетіла на літаку заступника командира полку А.І. Пушкіна в парі з екіпажем капітана Лебедева.

Літак СУ-2 (легкий бомбардувальник конструкторського бюро авіоконструктора Павла Сухого)

Під час повернення з завдання в районі міста Ромни їх атакували 7 ворожих винищувачів Вф-109. Льотчики прийняли нерівний повітряний бій. В хмарах втратили один одного. Літак Лебедева був підбитий, і він вийшов з бою. Зеленко залишилася одна проти семи ворогів. Збила один «Мессершмітт», але і її літак також був підбитий. Обидва члени екіпажу отримали поранення. Скінчилися боезапаси.

Зеленко наказала Павлику покинути літак, а сама продовжила вести нерівний бій. Патрони скінчилися, і вона атакувала німця влобову. Від удару крилом по фюзеляжу «мессершмітт» розламався навпіл, а Су-2 вибухнув.

Уламки обох літаків впали на землю біля села Анастасівка. Тіло Катерини Зеленко було виявлено місцевими жителями М. Хоменком, А. М. Марченком, І. Сильченком, В. Петриченком, М. Бутком, с. Баликіним і упізнано по комсомольському квитку № 7463250, орденській книжці та посвідченню особи.

Пілотів поховали в центрі села Анастасівка. Наступного дня село захопили німці.. Після війни її останки були перевезені в місто Курськ.

Її чоловік - командир 4-ї ескадрильї того ж полку Павло Ігнатенко - загинув у повітряному бою в 1943 році.

У грудні 1941 року К.І. Зеленко нагороджена орденом Леніна.

Звання Героя Радянського Союзу присвоєно 5 травня 1990, посмертно.

Музей льотчиці був створений в с. Анастасівка. Її комсомольський квиток довгий час зберігався у вчительки Анастасівської школи А. М. Марченко, а потім був переданий в Оренбурзьке вище льотне військове авіаційне Червонопрапорне училище льотчиків імені І.С. Полбіна. У 1971 році на місці загибелі К. І. Зеленко було проведено розкопки. На глибині трьох метрів були виявлені частини її літака, а за кілька кілометрів від цього місця уламки Bf-109 зі слідами таранного удару.

Жителями Анастасівки на місці падіння літака Катерини Зеленко був встановлений обеліск. У Курську Катерині Іванівні споруджено пам'ятник і меморіальну дошку на будинку, де вона жила в дитячі роки. У Берестовці, де знаходився аеродром і звідки вона пішла у свій останній бойовий виліт, встановлено пам'ятник. Її ім'ям названа мала планета сонячної системи, морське судно, вулиці у містах Суми, Воронежі, Курську. Викладено за матеріалами ([http://uk.wikipedia.org/wiki/Зеленко Катерина Іванівна](http://uk.wikipedia.org/wiki/Зеленко_Катерина_Іванівна)).

За радянських часів було випущено певну кількість одного типу кораблів сухогрузів. Вони всі носили назви невеликих міст, що починалися на літеру «Р».

Один з кораблів випуску 1974 року отримав назву «РОМНИ». З екіпажем корабля і його капітаном зустрічі були часто. Мені розповідав про сухогруз капітан корабля Добровольський. Викладаю окремі дані про корабль, які збереглися у записнику. Довжина корабля 118 метрів. Потужність 5400 кінських сил. 4 Трюми. Вантажопідйом 4935тонн. Брав на борт 138 контейнерів по 20 тонн. Сипучих вантажів на 7249 метрів кубічних. Дальність плавання 7259-8300 миль.

Корабель за номером корпусу 347 мав прописку в порту Маріуполь, Азовського морського пароплавства. За комсомольсь-

кими путівками міськком комсомолу направляв молодих хлопців для служби на кораблі..

Корабель «Ромни»

Кілька раз була на кораблі делегація міста. Делегації з корабля часто приїздили в місто. Постійно велося листування. В моєму кабінеті, подарована капітаном корабля, стоїть невелика жіноча скульптура, яка тримає попільничку. Після розвалу Союзу, корабель кілька раз перейменовували і продали в Мальту.

18 вересня 2003 року в Індії, на базі утилізації суден, в місті Беді, корабель порізали на метал. Безславна історія славетного корабля, як і багатьох інших кораблів. Та не тільки кораблів.

На фото: біля міськкому партії автор з капітаном корабля Добровольським, стоїть ліворуч, та його помічниками.

Багато славних імен дала Роменщина. Серед них - і всесвітньо відомі і відомі на теренах України. З багатьма за роки моєї роботи на Роменщині, з окремими - раніше мені випала доля зустрічатися, спілкуватися, мати товариські, дружні відносини. З окремими впродовж довгого часу, з окремими - менше. Про їх мені приємно пригадати, бодай не всіх, та, зокрема:

Палажченко Леонід Іванович

Народився 10 серпня 1934 року в місті Ромнах. Закінчив Українську сільськогосподарську академію. У 1953-1955 роках служив у Армії. З 1955 року працював майстром-викладачем Роменського училища механізації сільського господарства.

З 1959 року - перший секретар Роменського райкому комсомолу, працював у ЦК ЛКСМ України. Член компартії з 1960 року. З 1961 року - перший секретар Чернігівського обкому комсомолу.

*Роменське училище сільського господарства №7.
У другому ряду праворуч четвертий Л.І. Палажченко.*

З 1966 по 1978 - перший секретар Чернігівського райкому партії. Герой Соціалістичної Праці.

З 1979 по січень 1984 року - перший секретар Волинського, в 1984-1990 роках - Чернігівського обкомів компартії. Обирався депутатом Верховної Ради УРСР 10-го скликання, був членом ЦК КПУ; депутат Верховної Ради СРСР 11-го скликання, членом ЦК КПРС. Отримавши відставку у 1990 році, переїхав до Києва, працював науковим співробітником Інституту землеробства Української академії сільгоспнаук. Помер 1 грудня 1993 року на робочому місці.

Я знав його впродовж багатьох років як колегу, як мудру людину, як видного керівника. Порядність, доброта, людяність супроводжували Леоніда Івановича Палажченка все його світле життя, яке він присвятив людям.

Скоромець Олександр Онисимович

Академік Російської академії медичних наук, Заслужений діяч науки Російської Федерації, професор. Народився 28 березня 1937 року, у селі Анастасівка, Роменського району, у сім'ї селян. Батько - Онисим Іванович працював механізатором, фронтовик, інвалід війни. Мати - Єфросинія Терентієвна працювала у колгоспі, була ланковою. Ріс у колі старших трьох сестер. З дитинства приучений батькам до праці. Сім класів Артополотської сільської школи закінчив з похвальною грамотою у 1951 році. Поступає до Сумської фельдшерсько - акушерської школи, яку закінчує у 1954 році з відзнакою. Без вступних екзаменів у тому ж році його зарахували на лікувальний факультет Ленінградського медичного інституту імені академіка Павлова. Після закінчення інституту здібного випускника у 1960 році прийняли у клінічну ординатуру на кафедру нервових хвороб цього ж інституту. Талановитий, наполегливий і трудолюбивий молодий ординатор освоїв основи практичної неврології, виконував доручення завідуючого кафедрою професора Д.К. Богородинського. Пише наукову статтю, проявляючи наполегливість, терпіння. За ініціативи професора, приймається

Рішення наукової ради інституту клопотати перед Міністерством охорони здоров'я СРСР, дозволити після клінічної ординатури поступити зразу в аспірантуру.

За тодішніми законами, мали можливість до аспірантури поступати ті випускники вузів, які на периферії відпрацювали не менше двох років. Усвідомлюючи все це, у 1962 році, по закінченню ординатури, Скороμεць - молодий лікар, їде працювати до Сибіру. Працює лікарем-неврологом у Красноярську-45, у медико-санітарній частині-42, системи Третього Головного управління при Міністерстві охорони здоров'я СРСР. Мав успіхи як лікар, його поважали, очолював профспілкову організацію колективу медсанчастини, йому були створені добрі матеріальні умови, була перспектива. Проте його не покидало бажання далі продовжувати навчання. І у кінці 1964 року Олександр Онисимович поступає в очну аспірантуру на кафедру нервових хвороб з курсом медичної генетики першого Ленінградського медичного інституту імені академіка І.П.Павлова. У 1967 році захистив дисертацію на здобуття кандидата медичних наук, а у 1973 році - докторську.

З 1975 року завідує кафедрою неврології і нейрохірургії Снкт-Петербурзького державного медичного університету імені академіка І.П.Павлова.

О.О. Скороμεць і О.В. Климов. С. Анастасівка.

З Олександром Онисимовичем, доброю людиною, патріотом рідного краю і України, зустрічався в Анастасівці, і у Санкт - Петербурзі, Ромнах, Сумах. Це - видатна людина і лікар, він створив вітчизняну школу мануальної медицини у 1975 -1990 роки, неврологічну школу. У рідній Анастасівці власним коштом побудував лікарню. Створив преміальний фонд для випускників-відмінників Анастасівської середньої школи і Сумського медичного училища, для молодих вчених за наукові роботи в галузі клінічної і експериментальної неврології Санкт-Петербурзького Державного медичного університету ім. академіка І.П. Павлова.

Олександр Онисимович Скоромець - «Почесний працівник вищої освіти Росії», лауреат Державної премії Молдови, «Переможець соціалістичного змагання» 1973 року, «Відмінник охорони здоров'я» 1977 рік, Ветеран праці. За наукові і практичні досягнення у галузі охорони здоров'я нагороджений багатьма відзнаками. Він - Почесний член Королівського медичного товариства Великобританії, Європейського товариства неврологів, асоціації неврологів США, Української медичної академії. На кафедрі під його керівництвом виховано кілька десятків професорів. Академік О.О.Скоромець видав багато наукових праць і підручників. Роме-нщина гордиться своїм всесвітньовідомим земляком.

Науменко Юрій Андрійович

Військовий діяч, генерал-полковник, Герой Радянського Союзу. Народився 5 березня 1919 року у місті Ромни. З 1921 року проживав у селі Локня. У 1934 році закінчив 7 класів, а 1936 року Роменський технікум механізації сільського господарства.

По закінченню працював техніком - нормувальником на металургійному заводі, нині місто Алчевськ, Луганської області, вантажником у Керченському порту, рахівником і головою профспілки у радгоспі села Бегерово.

У 1941 закінчив Житомирське військове піхотне училище. Учасник Другої світової війни з серпня 1941 року - командир роти 963 стрілецького полку, Південного фронту, обороняв Запоріжжя. 18 серпня був поранений, лікувався у

госпіталі. Після лікування був призначений помічником начальника штабу 1151-го стрілецького полку, з жовтня 1941 на фронті, призначається начальником штабу полку (з травня 1943 року полк перейменований 289-й гвардійський стрілецький полк). 6 жовтня 1943 року призначений командиром полку. Воював на Південному, Донському, Воронежському, Степовому, на другому і першому Українському фронтах. Був тричі поранений. Особливо відзначився у Берлінській операції.

27 червня підполковнику Ю.А. Наumenко присвоєне звання Героя. У травні 1945 року був призначений першим комендантом міста Дрездена (Німеччина). До 1946 року - командир полку (Центральна група військ, Австрія). У 1949 році закінчує військову академію імені Фрунзе. Командир стрілецького полку, заступник командира стрілецької дивізії. 1956-1960 роки - командир механізованої дивізії. (Прибалтійський військовий округ). 1962 року закінчив військову академію генерального штабу.

У 1962-1964 роки - заступник начальника управління військової підготовки Південної групи військ (Венгрія).

У 1964-1965 - командир корпусу (Прикарпатський військовий округ)), з 1965 по 1968 рік- заступник командуючого Ленінградським військовим округом по військовій підготовці.

1968-1971 - командуючий армією (Прибалтійський військовий округ).

1971-1975 роки - командуючий військами Приволжського військового округу.

З травн 1975 по травень 1980 року - старший представник головного командування Об'єднаних Збройних Сил країн Варшавського договору. У 1980-1988 роки - заступник головнокомандуючого Сухопутними військами з позавійськової підготовки, начальник позавійськової підготовки Міністерства Оборони СРСР. Вийшов у запас 1988 року, мешкав у Москві. Помер 6 жовтня 1999 року.

За життя, коли Ю.А. Наumenко працював начальником позавійськової підготовки Міністерства оборони СРСР, він приїздив кілька разів на батьківщину. Зустрічався з ним, відвідували разом село Локню, зустрічалися з його односельцями, учнями сільської школи.

Гришко Михайло Васильович

Народився 23 березня 1936 року у Ромнах. Український політичний і громадський діяч. Депутат Верховної Ради УРСР, Народний депутат України. Закінчив Дніпропетровський сільськогосподарський інститут, інженер-механік. Кандидат сільськогосподарських наук.

У 1955 р. - Механізатор зернорадгоспу «Донський», Цілиноградської області, Казахської РСР. З 1955 р. - Студент, інструктор Роменського сільськогосподарського технікуму. У 1958 р. - Механік колгоспу «Комінтерн», с. Коровинці, Недригайлівського району, Сумської області. З 1958 р. - механік відділення, зав. автогаражем радгоспу ім. Калініна, Липово-Долинський район, Сумської області. Позналилися, коли я працював агрономом у Русанівці. А вже у Ромнах зустрічалися, як колеги по роботі. Гришко часто відвідував рідних у Ромнах, школу, де навчався. З 1963 р. - головний інженер радгоспу ім. 50-тиріччя Жовтня, Талалаївського району, Чернігівської області. З 1967 р. - директор радгоспу ім. Шевченка, Менський район, Чернігівської області. З 1975 р. - Другий секретар Менського райкому компартії.

З 1978 р. - перший секретар Семенівського райкому компартії. З 1984 р. - Голова виконкому Чернігівської обласної Ради. З 1990 р. - Начальник головного управління контрольно-інспекційних служб Держагропрому України. Помер 24 березня 2005 року.

ЗНАЙОМСТВО З РОМНАМИ І РОМЕНЩИНОЮ НЕ МОЖЕ ВІДБУТИСЯ, ЯКЩО НЕ ПОЗНАЙОМИТИСЯ З ВЕЛИКИМИ РОМЕНЦЯМИ.

Олександр Опанасович Потебня

Народився на хуторі Манів, поблизу села Гаврилівки, Роменського повіту, Полтавської губернії (тепер - село Гришине, Роменського району)

10 (22) вересня 1835, помер 29 листопада (11 грудня) 1891 у Харкові.

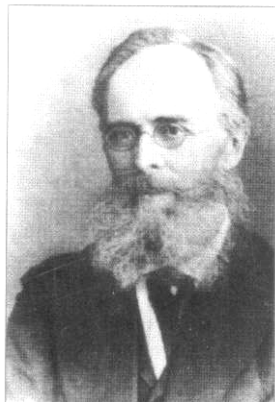
Видатний український мовознавець, фольклорист, етнограф, літературознавець, педагог, філософ, громадський діяч, член-кореспондент Петербурзької академії наук з 1875 р. Член багатьох наукових товариств, у тому числі і зарубіжних. Брат військового та політичного діяча Андрія Потебні. Батько українського ботаніка Андрія Потебні та українського електротехніка Олександра Потебні.

Закінчив 1856 р. Харківський університет. Був учителем російської мови у гімназії, з 1861 р. - ад'юнкт Харківського університету з правом викладання історії російської мови.

З серпня 1862 р. до серпня 1863 р. - в закордонному науковому відрядженні (Австрія, Німеччина, Чехія). Після повернення - доцент кафедри слов'янського мовознавства та секретар історико-філологічного факультету. З 1875 року - екстраординарний, згодом - ординарний професор кафедри російської мови і словесності Харківського університету.

Один із засновників Харківського історико-філологічного товариства. Очолював його у 1877-1890 роках. Основоположник психологічного напрямку в слов'янському мовознавстві.

Автор праць і досліджень про походження мови, взаємозв'язок мови й мислення, праць із загального мовознавства, фонетики, наголосу, граматики, теорії словесності, фольклору, етнографії, тощо.

Петро Григорович Редькін

Видатний філософ права і педагог. Народився 16 жовтня 1808 році у Ромнах. Помер 19 березня 1891 року. Навчався в Ніжині в гімназії, ліцеї, потім в університетах у Москві, Дерпті, Берліні. Професор енциклопедії права Московського (1835-1848) та Петербурзького (1863-78) університетів. У 1873-76 - ректор Петербурзького університету, Член Державної Ради - найвищого законодавчого органу Російської імперії, що діяв в 1810-1917. Державна рада розглядала внесені міністрами законопроекти до їх затвердження імператором, кошториси та штати державних установ і таке інше. Від 1906 існувала паралельно з Державною думою; половина складу Державної ради обиралася, половина призначалася.

Він був дійсним таємним радником.

Видатний представник лібералізму, філософ ідеаліст. Автор праць про філософію Гегеля, та багатьох інших наукових праць. (Георг Вільгельм Фрідріх Гегель (1770 - 1831) - німецький філософ, який створив систематичну теорію діалектики. Діалектика розглядалася як протиставлення тези, антитези й синтезу, розв'язання суперечностей).

Редькін був одним з перших у Росії послідовників Гегеля. Філософські погляди Редькіна зазнали еволюції від гегельянства до позитивізму.

Він видав немало наукових праць, як філософських, так і педагогічного спрямування. Фасад школи №2 у Ромнах, де навчався у свій час Петро Григорович Редькін, прикрашає меморіальна дошка, свідчення причетності знаного земляка до Ромен і його шани.

Стрельбицький Іван Опанасович.

Народився 18 (30) червня 1828 року у селі Голінка, Полтавської губернії, нині - Роменський район. Помер 15 (28) липня 1900 року. Видатний український та російський геодезист, картограф, генерал від інфантерії. (У Росії чин введений Петром І. Чин ге-

нерала від інфантерії увійшов у Табель про ранги 1722 року, але після того як у 1724 році Репніну було присвоєно чин генерал-фельдмаршал, його замінили загальним чином, генерал-аншеф. У 1796 році імператор Павло знову його вводить. Він відповідав II класу Табелю про ранги, зі зверненням «Ваше высокопревосходительство». Відповідав чинам адмірала, командуючим військами військових округів, крупними військовими з'єднаннями-корпусами, арміями, фронтами).

Походженням зі знатних козацьких родин. Рано залишившись без батька, з 1838 року навчається у Києві. У 1849 року - в київській школі землемірів, що діяла при університеті святого Володимира, отримує професію. Після навчається у Москві, у Межовому корпусі. Переходить до Санкт-Петербурзького гренадерського третього полку. У 1853-1854 роках перебував на зйомках Тамбовської губернії. У 1852 році Стрельбицький отримав військовий чин прапорщика і звання межового топографа. 1854 року отримав звання поручика гренадерського полку. У складі полку в 1855-1856 роках брав участь у обороні Севастополя. У 1857 році Стрельбицький закінчив Миколаївську академію Генерального штабу. У січні 1861 року отримує посаду у військово-топографічному відділі Генерального штабу Російської імперії

У 1862-1863 роках Іван Стрельбицький перебував на службі квартирмейстера, потім керував ротою, був старшим ад'ютантом 29 піхотної дивізії. У 1864 році Стрельбицького призначено працівником з особливо важливих доручень і вчених занять головно управління Генштабу та надано звання капітана.

З 1865 року Іван Опанасович служив у Військово-топографічному управлінні Генштабу, займався укладанням спеціальної карти європейської Росії.

З 1867 року Стрельбицький був редактором карт. Брав участь в укладанні «Нового атласу усіх частин світу», що вийшов 1868 року.

У 1869 році 40-річний Стрельбицький став членом Російського географічного товариства, його очолював брат імператора, великий князь Костянтин Миколайович. Географічне товариство відзначило роботу Стрельбицького найвищою своєю нагородою - Костянтинівською медаллю. А у 1890 р. Іван Опанасович був вже і членом Російського астрономічного товариства.

За «Спеціальну карту Європейської Росії», до 50-річчя його військово-топографічної служби, Стрельбицький отримав пожиттєву пенсію. У 1875 році за цю ж працю його відзначено медаллю Міжнародного географічного конгресу, що проходив тоді у Парижі.

Після виходу праці «Поверхня Європи», французькою мовою, генерал-лейтенант Іван Стрельбицький у 1883 році був обраний Лондонським конгресом у дійсні члени Міжнародного статистичного інституту. У XIX сторіччі вчені поєднували географію й статистику.

У 1899 році звільняється від служби і отримав найвище у імперії військове звання - генерал від інфантерії.

Ще у 1865 році як офіцер Генштабу Стрельбицький взявся за редагування «Спеціальної карти Європейської Росії» і очолив роботу над нею. Над картою Стрельбицький працював протягом шести років, до 1871 року. Вона зайняла 152 паперові аркуші. Щодо масштабу карти, був в 1 см - 4,2 км).

Карта охоплювала не лише Російську імперію, а більшу половину Німеччини, Австрійську імперію, Балкани та Малу Азію.

Карта була складена дуже професійно, універсально, відповідала потребам не лише військових. Ця праця поміняла уявлення у європейців, про відставання Росії у картографії.

Росії Міжнародним статистичним конгресом у Гаазі було доручено провести обчислення площі країн Європи.

Іншою важливою працею Івана Стрельбицького стало «Обчислення поверхні Російської імперії в загальному її складі у часи царювання Олександра II, яка вийшла у 1874 році. Ця праця вперше дала точне уявлення про цілісні володіння імперії, а також в розрізі губерній та повітів з окремим обрахунком островів та озер.

Серед багатьох видань Стрельбицького було у 1893 році з трьома картами, присвячене 25-річчю імператорства Миколи II;

«Карта Європейської Росії. Вона була складена на підставі положення про звільнення селян від кріпацької залежності

19 лютого 1861 року», і видана після особливого дозволу від Державної ради, аби дати наочне пояснення щодо найбільших та найменших земельних наділів по всій імперії; «Вичислення поверхні Російської імперії у часи царювання імператора Олександра III».

Праця Стрельбицького «Карта Донецького кам'яновугільного кряжу» на 2 аркушах з детальними описами, яка вперше познайомила Російську імперію з багатствами кряжу, що й спричинило розвиток видобування кам'яного вугілля й будівництва нових залізничних шляхів.

Вершиною картографічної майстерності Стрельбицького для всього світу стала праця французькою мовою «Поверхня Європи» що вийшла 1882 року. Тут вперше вичислена поверхня європейського материка за його країнами та провінціями, окремо виділена довжина річок та берегів. Метод обрахунку Стрельбицького від того часу «взяли на озброєння» іноземні державні установи.

Абрам Федорович Іоффе

Видатний Російський і радянський фізик, академік, організатор науки, творець наукової школи, що дала багатьох видатних радянських фізиків, знаний як «батько радянської фізики»

Абрам Федорович Іоффе народився 29 жовтня 1880 року в місті Ромни, Полтавської губернії, в сім'ї купця другої гільдії.

Середню освіту отримав в реальному училищі міста Ромни, Полтавської губернії 1889 - 1897 роках. У 1902 році - закінчив Санкт-Петербурзький Технологічний інститут, а у 1905 році - Мюнхенський університет в Німеччині. По закінченню навчання працював під керівництвом В.К. Рентгена і отримав ступінь доктора філософії.

З 1906 року працював у Політехнічному інституті, де в 1918 році організував Фізико-механічний факультет для підго-

товки інженерів-фізиків. У 1911 прийняв лютеранство для вступу в шлюб з неєврейкою.

В 1911 році А. Ф. Іоффе визначив заряд електрона. У 1913 році захистив магістерську і в 1915 році докторську дисертації з фізики. З 1918 року - член-кореспондент, а з 1920 - дійсний член Російської академії наук.

В 1918 році створює і очолює фізико-технічний відділ при Державному рентгенологічному та радіологічному інституті, будучи також Президентом цього інституту. В 1921 році став директором Фізико-технічного інституту АН СРСР, названого тепер його ім'ям.

В 1919 - 1923 роки Іоффе - голова Науково-технічного комітету петроградської промисловості, в 1924-1930 - голова Всеросійської асоціації фізиків. З 1932 р.- директор Агрофізичні інституту.

На початку війни призначений головою Комісії з військової техніки, а в 1942 році - головою військової та військово-інженерної комісії при Ленінградському міськкомі партії.

У грудні 1950 р., під час кампанії по «боротьбі з космополітизмом», Іоффе був знятий з поста директора і виведений зі складу Вченої ради інституту.

В 1952 р. очолив лабораторію напівпровідників АН СРСР.

В 1954 році на основі лабораторії організований Інститут напівпровідників АН СРСР. Автор робіт по експериментальному обґрунтуванню теорії світла (1909-1913), фізики твердого тіла, діелектриків і напівпровідників.

Іоффе був редактором багатьох наукових журналів, автором ряду монографій, підручників і популярних книг. Найбільшою заслугою А. Ф. Іоффе є створення школи, яка дозволила вивести радянську фізику на світовий рівень.

З ініціативи Іоффе, починаючи з 1929 р., були створені Фізико-технічні інститути у великих промислових містах: Харкові, Дніпропетровську, Свердловську і Томську.

Під керівництвом А.Ф. Іоффе починали свою наукову діяльність майбутні Нобелівські лауреати П.Л. Капіца, Н.Н. Семенов, Л.Д. Ландау. Працювали видатні вчені А.П. Александров, А.І. Аліханов, Л.А. Арцимович, М.П. Бронштейн, Я.Г. Дорфман,

Я.Б. Зельдович, І.К. Кікоїн, Б.П. Константинов, І.В. Курчатов, І.Є. Тамм, Я.І. Френкель, Ю.Б. Харитон і багато інших.

Помер А.Ф. Іоффе у своєму робочому кабінеті 14 жовтня 1960 року, у Ленінграді.

Герой Соціалістичної Праці, Заслужений діяч науки РРФСР, лауреат Сталінської премії і Ленінської премії (посмертно, 1961).

Він був членом багатьох академій наук: Геттінгенської (1924), Берлінської (1928), Американської академії наук і мистецтв (1929), почесним членом АН Німеччини «Леопольдіна» (1958), Італійської АН (1959), почесним доктором Каліфорнійського університету (1928), Сорбонни (1945), університетів Граца (1948), Бухареста і Мюнхена (1955).

У місті Ромни школу, у якій навчався академік, назвали на його честь. На честь А. Ф. Іоффе названо кратер на Місяці. Його ім'я присвоєне науково-дослідницькому суднові «Академік Йоффе», вулицям, площам, навчальним закладам.

Ляшенко Михайло Іванович

Ляшенко Михайло Іванович - один з перших льотчиків в Україні. Народився у селі Житнє, Роменського району (раніше Полтавська губернія), на Сумщині, 04 червня (22 травня) 1886 року, у багатодітній селянській сім'ї. Після закінчення сільської початкової школи навчався в міністерському училищі села Голінка, Чернігівської губернії. Здобуває атестат зрілості у Полтаві і отримує направлення у місто Вільні (Вільнюс) до Олексіївського військового училища, де навчається 1906-1909 роки. З 1909 року підпоручик Ляшенко служить у 8-му Східносибірському стрілецькому полку. Захоплюється повітроплаванням, мріє стати пілотом.

У 1912 році М. Ляшенко стає учнем Севастопольської авіаційної школи.

У грудні 1913 року по закінченню навчання отримує призначення в місто Бронниці Московської губернії, в 7-й авіазагін.

Молодий льотчик усвідомлює значення авіації у майбутньому. Вносить особистий внесок у її розвиток. Мріє здійснити влітку 1914 року з метою випробування літака та його вдосконалення переліт «Москва- Владивосток». 4 травня (21 квітня) 1914 року М. Ляшенко піднявся в повітря разом з пасажиром. Літак розбився. Причина була - недосконале управління літаком.

У передсмертній записці, яку кожен льотчик того часу залишав, перед польотом було написано: «Въ случаѣ моей смерти, прошу тело мое отправить на родину и похоронить въ городѣ Ромнахъ. Смерть может послѣдовать только по причинѣ аппарата. Въ воздухѣ я ни при какихъ условіяхъ не теряюсь. Версии о самоубійствѣ, какъ принято въ такихъ сомнительныхъ случаяхъ предполагать, не вѣрьте. Я еще хотѣлъ жити и чувствовать. Летчикамъ-товарищамъ желаю не слѣдовать моему примѣру. Военный летчикъ Ляшенко»..

7 травня (24 квітня) 1914 року тіло поручика Ляшенка було перевезено до Москви.

З ним прощалися учні Московської авіаційної школи на чолі з відомим авіатором Б.І.Росинським, представники Московського імператорського товариства повітроплавання, Олексіївського військового училища, 8-го Східносибірського стрілецького полку та багато інших. Після поховання тіло було відвезено до міста Ромни. Поховано на центральному кладовищі.

(За матеріалами бібліографа МЦБС В.Салогуб, м.Ромни).

Євген Олександрович Адамцевич.

Сліпий бандурист, віртуозний виконавець українських народних історичних пісень, автор «Запорозького маршу».

Народився 19 грудня 1903 (1 січня 1904) року в селі Солониці, під Лубнами, у родині станційного службовця. Дволітнім осліп. Деякий час навчався в Київській школі для сліпих. Потім проживав у бабусі в Ромнах.

Грати на бандурі навчився в талановитого місцевого бандуриста Мусія Петровича Олексієнка, від якого разом зі способом гри перейняв багатий репертуар.

У 1920-ті роки Ромни були визначним регіональним культурним центром. Тут діяв драматичний театр, був значний осередок кобзарів, які виступали зі сцен палаців культури, клубів.

Адамцевич виступав в складі Миргородської капели бандуристів імені М. Кравченка та самостійно.

Пережив Адамцевич у 1930-ті роки наругу і поневіряння. Коли радянська влада, як і колись царська, трактувала виступи бандуристів у громадських місцях, переслідували це як жебрацтво. Міліція неодноразово проганяла Адамцевича з базару. Траплялося, що й саджали під арешт.

У свій час Адамцевич був учасник Республіканської наради кобзарів та лірників 1939 року в Києві. У 1940 році - Всесоюзної наради народних співців у Москві.

В 1969 році з групою народних співців виступав у Київській, Івано-Франківській, Тернопільській, Львівській областях. У 1970 році в Москві та в 1971 р. в Ленінграді.

В цей період вже оплачувалися виступи на організованих музично-хоровим товариством концертах. Відбулася концертна поїздка до Москви взимку 1970 року, де Адамцевич виступав разом з іншими кобзарями в різних установах, зокрема, і в інституті світової літератури.

Репертуар був великий: Народні пісні, танцювальні мелодії, жартівливі пісні. Історичні пісні та твори літературного походження: на слова Тараса Шевченка, Олександра Олеся, Миколи Вороного, Павла Грабовського

Бандура Адамцевича зберігається в музеї театрального мистецтва в Печерській лаврі під № 3223. У Кременецькому краєзнавчому музеї зберігається одяг кобзаря, його бандура та фото. Помер Є.О.Адамцевич - 19 листопада 1972 року на 68 році життя. Похований на кладовищі села Холмівка, Бахчисарайського району, Крим.

Ромни - столиця 43-ї Гвардійської ракетної Смоленської орденів Суворова і Кутузова дивізії.

43 ракетна дивізія ракетних військ стратегічного призначення

Дивізія залишила багато спогадів. Більше десяти років безпосередньої співпраці і спілкування з командуванням. Спілкувань приємних, цікавих. пам'ятних. Хочу поділитися своїм особистим баченням подій того періоду та про командування 43 Гвардійської ракетної Смоленської, орденів Суворова і Кутузова 2 ступеня дивізії, штаб якої знаходився в місті Ромни. А ракетні полки розміщалися в містах і лісах Охтирки, Лебедина, Глухова.

Говорячи про командирів дивізії, начальників штабів, заступників по політчастині, та, власне, всіх офіцерів штабу, з якими мені довелося, вірніше і відвертіше, випала честь співпрацювати, спілкуватися - важко підібрати слова, щоб дати заслужену, справедливую оцінку їхній роботі. Це були професіонали, високоосвічені, віддані справі, дійсно офіцери. Пишу не під враженням якихось подій чи розмов-спогадів. Відрізок на життєвому шляху в десять років немалий. І, роблячи окремі спогади про працю в Ромнах і Роменському районі, не можна не згадати теплими словами, про командування дивізії.

За час моєї роботи зустрічався при різних обставинах з багатьма високими військовими чинами, служби безпеки, внутрішніх справ, дипломатами. Всі в ті часи були високоерудовані. Повірте, дурнів там не було, а якщо попадали, а попадали не зовсім дурні, то довго в тій атмосфері жити не могли. Саме слово «РАКЕТА» говорило про себе. Не всі знали тоді, та, напевне, багато не знають і сьогодні, що коли на Червоній площі в Москві, під час святкових парадів проходила військова техніка і диктор говорив, що

площею проходить 43 гвардійська ракетна Смоленська, що це проходять ракетні підрозділи дивізії, яка розміщалася на Сумщині. В той час про це не знав і я. Наша, Роменська ракетна дивізія в 1962 році на острові Куба здійснювала стратегічну операцію «Анадир». Підкреслю, наша Роменська. А тоді таких дивізій в СРСР було немало. Це багато про що говорить.

Розпочну з того, що коли в 1960 році я працював головою колгоспу в Підставках, з Лебедина масово виїздили євреї. Багато підставчан там купляли будинки і квартири. Я часто бував у Лебедині у справах господарства. Там розміщалися залізнична станція, зерноелеватор, м'ясокомбінат та інші підприємства, послугами яких користувався колгосп. В Лебедині ходили різні панічні розмови серед людей. Причини, звичайно, для цього були. В лісі завозили цілодобово техніку, будівельні матеріали, в місті будували службове житло для військових та багато різних приміщень. В окремих місцях була військова охорона, і в ліс не пропускали. І головне, хвилювало всіх, чому з міста виїхали євреї? В Лебедині було побудоване військове містечко зі своїми службами і комунікаціями.

З часом все втихомирилося, всі знали, що там розміщаються ракетні частини. Для мене все це було звичайним. Липова Долина до всього того не мала ніякого відношення. Вже працюючи головою райвиконкому, буваючи на партійних активах, бачив присутніх військових, полковників, генералів, яких у області було тоді дуже мало. З інформацій колег, голів роменського райвиконкому і міськвиконкому знав, що один з них незнайомий - то командир Роменської дивізії. Особисто познайомитися нагоди не було. Спілкуючись з колегами за різних обставин, я знав, що ракетні частини розміщаються в Лебединському, Глухівському, Кролевецькому, Охтирському і Роменському районах. Керівники цих районів з командиром дивізії часто спілкувалися. Колеги розповідали про співпрацю з військовими. Для мене це була звичайна інформація, яка ні про що не говорила. На одному з пленумів обкому партії осінню 1977 року, коли я працював вже першим секретарем райкому партії, мій колега з Ромен - Юрій Васильович Цегельников познайомив мене з полковником Віктором Даниловичем Біликом - командиром дивізії.

Той представився за всіма ковими порядками. Ми розговорилися. Хто, звідкіля, як і все таке інше. Розмова була рівною, відвертою, з анекдотами. Полковник був не набагато молодший за мене, сільський хлопець, як він говорив про себе. Був кремезний, підтянутий, з характерними рисами обличчя вольової людини, військова форма була йому до лиця.

Народився він 2 травня 1936 року у селі Колодяжне, Двурічанського району, Харківської області. Пройшов нелегкий життєвий шлях воєнного і повоєнного дитинства. Закінчив школу. У 1958 році закінчив Харківське військове гвардійське танкове училище. Служив у Київському військовому окрузі командиром танкового взводу. По закінченню Ленінградської військової артилерійської академії імені Калініна М.І. з 1966 року у ракетних військах стратегічного призначення.

Білик запросив мене заїхати до нього в штаб дивізії, коли буду в Ромнах. Я, відповідно, його запросив в Липову Долину. З Ромен на Лебедин і Охтирку командування дивізії часто їздило через Липову, тим більше повз райком.

Наближався період полювання. В ті роки полювання на Липоводолинщині було царським. Оленів, лосів, кабанів було дуже багато, не говорячи про іншу звірину. Це був період, коли всі круті тогочасні мисливці їздили на полювання у великі ліси на північ області, Кролевець, Ямпіль, С-Буду, Путивль та інші райони, де великі ліси. Більшість мисливців полювали при наявності ліцензії. За такого інтенсивного полювання у великих лісах звір перебрався в малі ліси, де було більш спокійно. Лісники району розповідали мені, що такої кількості здобичі для мисливців ще не було. Я просив їх не афішувати цього, мовчати. Помаленьку перестріляєте і самі, говорив я лісникам. І дійсно, стріляли і перестріляли немало. Сказати, що я був мисливцем, буде не правда. Стріляв посередньо, якщо не гірше. Досвіду не було,

В.Д. Білик

мисливцем, якщо можна так сказати став за компанії у зрілі роки. Скоріше, ради того, щоб примусити себе побути на свіжому повітрі, відпочити. Спочатку їздив на полювання без рушниці, за компанію, якусь рушницю для мене знаходили, потім придбав власну. Потрібно сказати, що по завершенню полювання при поділі здобичі, в силу різних причин, а вони завжди знаходилися, в мисливському мішку віз додому трофеїв більше, ніж той, хто встрілив здобич. Було. І все законно, знаходили для того підастави.

Цегельников знав про такий стан в липоводолинських лісах, тому, що наше районне лісництво відносилось до Роменського лісгоспу.

Будучи в Сумах на одній із нарад, ми домовилися, що на відкриття полювання на парнокопитних, запросимо командування дивізії. Під Новий 1978 рік, команда начолі з Біликом і Цегельниковим прибула. Погода була погана, падав сніг, мело. Полювання було не таке результативне, як думали, що буде. Помішала погода. У рюкзаки майже не було що покласти. Зате підведення підсумків полювання, «розбору польотів» було на високому рівні. Не тільки за рівнем учасників - два перші керівники районів, комдив, начштабу, замполіт та інші, але й викладеним і поставленим на мисливський стіл. Знайомство і зближення керівництва району і дивізії відбулося. Ми часто зустрічалися не тільки на обласних заходах, а й в Ромнах і Липовій Долині. Не тільки за чашкою чаю чи кави, бували і міцніші напої, за різних причин і обставин. Віктор Данилович любив компанію. Вмів по-особливому, важко підібрати слово, ця риса була притаманна тільки йому, підтримувати і цінити дружбу. Серед керівників районів, в яких розміщалися полки, дивізії та й інших районів у нього було багато знайомих. З ним було приємно спілкуватися, слухати його.

Білик часто розповідав про своє дитинство. Важке, батько загинув на фронті. Ми часто ділилися спогадами про ті нелегкі, складні роки нашого дитинства. Для нас обох такі спогади були приємними. Пам'ятним залишився день, коли Білику 30 жовтня 1978 року присвоїли звання генерал-майора. Серед багаточисельних гостей був присутній і я, проходило все це в офіцерській столовій при штабі дивізії.

Зліва направо: О.Климов-перший секретар Липоводолинського райкому партії, Ю.Цегельников - перший секретар Роменського міськкому партії, генерал В.Білик.

В серпні 1979 року він був направлений до Москви на навчання в Академію генерального штабу Збройних Сил СРСР ім. Ворошилова. Я був присутній на проводах. Після закінчення вечора Білик запросив мене і першого секретаря Недригайлівського райкому партії Сопіка Анатолія Лукича та голову Липоводолинського райвиконкому Василя Олексійовича Яременка до себе на квартиру. Ми наполегливо відмовлялися, тому що це вже було зайве. Але Білику відмовити було неможливо. Ми вимушені були погодитися. Прийшли на квартиру. Заходимо. Зустрічає дружина - Тамара Володимирівна. Я був добре знайомий з нею, раніше зустрічалися на заходах, що проходили у дивізії.

- Мать, накрывай стол! - дав команду генерал. - А вы, товарищи, извините, стола и всего другого у нас нет, всё продано, подготовились к поездке на Москву.

Кімнати були порожні. Посередині загальної зали лежало багато зв'язаних в пачки книг. З книг спорудили стіл і стільці. Тамара Володимирівна принесла з кухні закуски і спиртне. Всі присіли за незвичайний стіл. Продовжували приливати генеральські погони. Цей епізод я згадую для того, щоб показати простоту, людяність, скромність, відвертість генерала, який став ним завдяки своїй наполегливій, самовідданій праці. Без блату, без волохатої руки, як раніше говорили, селянський хлопець, що

виріс без батька, став комдивом. Білик навчався в Москві, я працював в Липовій Долині. В грудні 1980 року я вже працював першим міськкому в Ромнах і був в Москві на Всесоюзній нараді агрономів. Зателефонував Білику. Переговорили. Він сказав, що за любых обставин приїде завтра на вокзал мене проводити. Я відмовлявся, посилаючись на його занятість в Академії. Знаючи його характер і відношення до друзів, цього можна було не говорити. До поїзда він приїхав з дружиною. Прилили зустріч, погладили дорогу. Я поїхав на місце служби на Ромни, а Білик по закінченню академії, був призначений начальником штабу 31 Ракетної Армії в Оренбург. Так більше ми і не зустрічалися. Де-кілька разів говорили по телефону, коли він служив в Оренбурзі і в Москві, Одінцово-10. Білик був призначений начальником Центрального Командного Пункту, заступником начальника Головного штабу Ракетних військ стратегічного призначення по бойовому управлінню. У травні 1989 року він був призначений заступником начальника головного штабу РВСН. У 1992 році отримав звання генерала-лейтенанта. Звільнений з кадрової служби у 1993 році. Помер 14 березня 2015 року.

Коли з 1980 року я став працювати в Ромнах, командиром дивізії був полковник Анатолій Олексійович Свірін.

Народився він в місті Іркутську в 1938 році. В 1959 році закінчив в Севастополі Чорноморське вище військово-морське училище ім. Нахімова. Проходило становлення ракетних військ. По призову держави до офіцерів служити в ракетних військах відгукнувся. З 1959 року пройшов шлях від начальника відділення ракетного полку, до командира ракетного полку в 1975 році. Потім чотири роки служив в Одінцово - 10, в головному штабі ракетних військ стратегічного призначення і був направлений в Ромни командиром 43 РД після Білика.

А.О. Свірін

***Збори партактиву дивізії. Сидять (зліва направо):
О.Климов, А.Свірін.***

Він, не знаю, так думаю, напевне, порушував статутні вимоги і завжди носив морську полосату, синьо-білу тільняшку. Це наслідували і офіцери штабу, яких я знав. Свірін за характером і манерою поведінки дуже відрізнявся від Білика. Того спілкування, зустрічей, різного роду інформацій не було. За станом здоров'я, він майже не вживав спиртних напоїв. Повіряючим, це не подобалося. Про це мені говорив Свірін, та я знав і бачив сам.

На фото РСД-10 «Піонер»

А перевірки були майже постійно. Дивізія проходила переозброєння на новий ракетний комплекс - рухомий ґрунтовий ракетний комплекс РСД-10 «Піонер». Він був круглодобово в

полках. У вільний час, а його було дуже мало, ми інколи, переважно у свята - зустрічалися. Звання генерала він отримав 30 жовтня 1981 року, з липня 1979 року командував дивізією будучи полковником. Я знав його близько, ми говорили з ним відверто. В липні 1985 року Свіріна направляють в Болшево, заступником начальника управління 4 ЦНП МО СРСР, де він служив до 1988 року. З таким комдивом було розлучатися важко, звиклися, розуміли і співчували один одному. Ділилися враженнями, радилися.

З 1988 року і до звільнення зі збройних сил в 1993 році, він служив у Головному управлінні кадрів Міністерства оборони СРСР.

В.П.Герасимов

***О.В.Климов і В.П. Герасимов
під час відпочинку.***

Після Свіріна командиром дивізії був призначений полковник Валентин Петрович Герасимов, який прибув на посаду після закінчення Академії Генштабу збройних сил СРСР. І коли він прийшов у райком партії представитися, як командир дивізії, ми обнялися як старі добрі друзі.

Валентина Петровича я знав, коли ще до направлення на навчання він працював заступником командира дивізії при Свіріну. Часто зустрічалися за різних обставин. Це була людина доброї вдачі. Народився в 1942 році в селі Калужської області. Закінчив Серпуховське військово-авіаційне училище спеціальності і з 1962 року в ракетних військах. Червоноград, Славута, Луцьк, Славута, Ромни, Вінниця, Москва.

Від старшого техника до заступника командира дивізії. І от Герасімов комдив. В 1988 році його переводять у Вінницю, начальником штабу 43 Ракетної армії, через деякий час стає першим заступником командуючого армії.

Чупріянов В.Л.

О.Климов і В.Чупріянов

В жовтні 1988 року командиром дивізії призначається полковник Валерій Львович Чупріянов. Молодий, високий, міцної статури, з легкою сивиною 38-мирічний полковник, поставив до відому першого секретаря міськкому партії, що прийняв командування дивізією. Так ми познайомилися.

Валерій Львович народився в 1950 році в місті Картали, Челябінської області. Закінчив Пермське вище командно-інженерне училище в 1972 році. Він був значно молодший за віком від своїх попередників. Але у спілкуванні, вирішенні спільних питань цього помітно не було.

В період збирання врожаю, в 1976 році Чупріянов призначається командиром автомобільного взводу в складі автомобільної роти, праують в Саратовській і Курській областях. За умілу організацію роботи і високі показники, нагороджений орденом «Знак Пошани».

В грудні 1976 року старший лейтенант Чупріянов командир 1 ракетного дивізіону 668 РП м. Глухів. До нього дивізіоном командував підполковник. В червні 1978 року 28-річний капітан

Чупріянов призначається начальником штабу, заступником командира 664 ракетного полку, місто Ахтирка. Звичайно, такому успіху можна по доброму заздрити. Заздрити можна, коли не знати Чупріянова. Я його знав. Бував з ним і в штабі дивізії, і на командному пункті і на відпочинку. Успіх його був закономірним.

Після призначення мене на нову посаду в Суми, ми з Чупріяновим розстались.

15 жовтня - день мого народження. Я був в Сумах, працював у робочому кабінеті. Зателефонував Валерій Львович, представився генералом і поздоровив мене з днем народження. Я подякував і привітав його, відповідно поздоровив з присвоєнням високого звання. А під кінець робочого дня, службова «Волга» командира дивізії генерал-майора Валерія Львовича Чупріянова доставила мене на місце урочистих подій в Ромни, на базу відпочинку заводу «Поліграфмаш». Приливали Генеральське звання. Четверте генеральське звання приливалось за моєю участю.

Як велика нагорода, як реліквія зберігається в мене грамота, яку Валерій Львович вручив мені на святкуванні 1100 річчя Ромен.

Г Р А М О Т А

Награждается

К л и м о в

Александр Васильевич

**За многолетнюю безупречную службу и поддержание
высокой боевой готовности 43 Гвардейской Смоленской
орденов Суворова и Кутузова II степени Ракетной диви-
зии**

**С уважением, Председатель Совета ветеранов
Генерал-майор: В. Чуприянов.**

Відношення з командирами дивізії, коли я працював в Ромнах були товариськими, дружніми. Так склалося традиційно, що ми сім'ями відзначали свята сімейні, всі державні і не державні. Був би не довершений мій спомин про 43 РД, як би я тільки згадав про командирів дивізії. Я знав, спілкувався, співпрацював з багатьма офіцерами штабу дивізії, іншими, був знайомий з окремими командирами полків.

Іванов О.Г.

Багаутдіов А.М.

Каменецький О.Н.

Згібнєв Г.П.

Денисюк В.С.

Пасмуров П.І

Чуніхін М.О.

Охріменко М.П.

Прахін В.О.

Шамрай Б.Ф.

Юдін М.В.

Серед заступників, начальників політвідділів, з якими чи не найбільше, окрім командирів приходилося спілкуватися, особливо тісні, дружні, товариські відносини, не зважаючи на велику різницю в віці, склалися з Згібневим Геннадієм Пилиповичем та Каменецьким Олександром Наумовичем. Начальником штабу Денисюком Віталієм Семеновичем. Головним інженером Багаутдіновим Айратом Михайловичем. Заступником комдива по тилу Івановим Олександром Григоровичем, начальником служби безпеки Чунініним Миколою Олексійовичем. Ми у вільний час, якщо можна вжити такий термін для командування дивізії і першого секретаря міськкому партії, а траплялося це не так часто, відпочивали разом сім'ями на природі, відзначали святкові дні. Була дружня, товариська, поважна компанія однодумців, незважаючи на різні звання, посади і вік. Денисюк В.С., Іванов О.Г. Чунінін М.О. стали генералами. Займали високі пости продовжуючи службу. Іванов О.Г. був заступником командуючого 31 ракетною армією (Оренбург) по тилу, начальник тилу, і пішов у відставку у 2005 році з посади начальника тилу - заступника командуючого ракетними військами стратегічного призначення по тилу (РФ), генерал - лейтенант.

Хочеться згадати добрим словом Пряхіна Володимира Олександровича, Дубика Олександра Івановича, Пасмурова Павла Івановича, - заступників командира, з котрими часто зустрічалися у справах, які потребували вирішення. Пам'ятним залишився

випадок, коли рано врані у переддень нового 1981 року Павло Іванович Пасмуров завітав до нашої оселі з подарунком ялинки, як він висловився, «выросла под присмотром ракетчиков» Пасмуров П.І. був призначений у серпні 1981 року командиром 37 ракетної дивізії, що базувалася у місті Луцьку.

Юдіна Миколу Володимировича, Охріменка Миколу Павловича і молодого, з котрим спілкувалися не так багато Валерія Івановича Раєвських - начальників штабу дивізії. Юдін М.В. у грудні 1986 року був призначений командиром 37 ракетної дивізії, змінив Пасмурова. Добрі, товариські відносини впродовж багатьох років були з полковником Колтуновим Володимиром Григоровичем заступником командира дивізії по тилу. Полковником Шамраєм Борисом Федоровичем, заступником начальника штабу дивізії.

З Олександром Васильовичем Чалим -командиром окремої вертольотної ескадрилії з котрим часто облітали поля роменщини Тренувальні польоти були дуже часто. І коли на таких польотах був Чалий, я виїздив на аеродром, вертоліт знижувався, щоб не було зафіксовано посадки, викидали драбину, забирався до кабіни. Звичайно це було порушення, напевне і велике, але тепер можна признатись, розсекречені набагато секретніші дані. Поєднуючи корисне з приємним літали над полями, селами, озерами. За годину польотів, я мав таку інформацію про стан посівів, яку не можна було без обльоту полів мати взагалі. Чалий знайомив мене з підсобним господарством, яке було у них на території де розміщалася ескадрилія.

Чалий О.В.

На підставі відповідних директив він формував біля села Гаї, Роменського району 306 окрему спеціальну ескадриллію. Було виділено 36 гектарів землі. У жовтні 1983 року отримав звання підполковника. З 1988 року на керівних посадах при штабі 43 РА. У 1992 році отримав звання полковника. А у вересні 1994 року призначений на посаду заступника начальника відділу бо-

йової підготовки служби начальника авіації Головного штабу Ракетних Військ Стратегічного Призначення. З 1998 року звільнений в запас.

Багато було знайомих командирів різних рангів з якими зустрічався, буваючи в штабі дивізії та на різних заходах, які спільно проходили у місті. Це залишилося у пам'яті ще і тому, що дивізія була одна з кращих у ракетних військах стратегічного призначення держави. А Ракетні війська були її гордістю. І напевне завдяки їм, як вже там не було, але жило під мирним небом моє покоління багато років. Спілкуюся з окреми колишніми ракетчиками і по сей час. Особливо з генералом Чупріяновим В.Л. Людиною творчою, працелюбом.

Часто розмови про дивізію відбуваються з сином Сергієм, ракетчиком, підполковником запасу, який присвятив військовій службі двадцять сім років, з них майже 14 років у незалежній Україні.

Пригадуючи про 43-ю ракетну дивізію я виклав його розповідь, як повчальну для ознайомлення про життя молодих офіцерів що служили в ракетних фійських тих часів. Ось що він написав: Восени 1985 року, у званні старшого лейтенанта я був переведений з далеких Тургайських степів Казахстану для подальшого проходження військової служби на рідну Сумщину, у місто Лебедин. Прослужив у Казахстані по закінченню Харківського вищого командно-інженерного училища більше трьох років. Військова спеціальність - спеціаліст системи бойового управління і зв'язку ракетних військ. Лебедин зустрів мене осіннім дощем та прохолодою. Добравдя до автостанції. Довідався у місцевих -де готель. Розмістившись в готелі, розвідав, як добратися до військової частини 44073, яка була вказана в приписі. У мешканців Лебедини - відома як ракетний полк. Вранці, з автостанції виїхав маршрутним автобусом. Доїхали до просіки в лісі і водій автобуса порадив йти по дорозі вимощеній бетонни-

Климов С.О.

Військова спеціальність - спеціаліст системи бойового управління і зв'язку ракетних військ. Лебедин зустрів мене осіннім дощем та прохолодою. Добравдя до автостанції. Довідався у місцевих -де готель. Розмістившись в готелі, розвідав, як добратися до військової частини 44073, яка була вказана в приписі. У мешканців Лебедини - відома як ракетний полк. Вранці, з автостанції виїхав маршрутним автобусом. Доїхали до просіки в лісі і водій автобуса порадив йти по дорозі вимощеній бетонни-

ми плитами до КПП, там знаходиться твій полк. Йти довелося хвилин п'ятнадцять. Зліва і справа стрункі високі сосни, запах хвої після дощу, незвично після степового краю, чим не курорт подумав. Прибув у штаб військової частини. Черговий показав кабінет командира полку, підполковника Бесєдіну В.Н.

Командир був на місці. Представився йому по формі. Той ознайомився з особовою справою, провів розмову на всі теми, які проводять командири в таких випадках, прийняв рішення, визвав посильного і наказав провести в розташування 2-го ракетного дивізіону. Призначений на посаду начальника 2-го відділення, в групу старшого лейтенанта Нефедова Г.І.

Зайшов до казарми, відрекомендувався командирі групи. Позналилися. Офіцери були мого віку. Командир на два роки старший. Попередньо ввели в курс справи. Специфіка РП (ракетного полку) наземного базування з СПУ (самохідно пусковими установками) зовсім відрізняються від РП (ракетний полк) шахтного варіанту, де я служив в Казахстані. Там ракети були глибоко під землею, в так званих ШПУ(шахтно-пускових установках)

та і ракети були інші. Але принцип системи бойового управління ракетними військами стратегічного призначення (РВСП) був і залишався тим же. Це я добре знав і вмів виконувати. Майже три роки ніс бойове чергування в Державінській дивізії- в ракетному полку «ОС». Особливість служби у ракетних військах та, що проходить постійне бойове чергування, цілодобово, безперервно. Несуть вахту всі - від тиловика до командира, кожен на своєму бойовому посту. Ракетні військах, були в постійній бойовій готовності.

І щоб заступити на бойовий пост, в нових умовах, мені потрібно було здати іспит на допуск. Був складений відповідний план підготовки. Охоче допомогли досвідчені товариші особливо з вивченням наказів, директив, тактико-технічних даних озброєн-

Бесєдін В.Н.

ня, інструкцій по експлуатації, Бойового статуту РВСП і багато - багато іншого. Так почалося моє переучування з «підземного ракетчика на наземного». Але ніхто не відміняв прямих обов'язків по займаній посаді.

Були підлеглі прапорщики, сержанти, солдати. Йшла служба згідно зі Статутом збройних сил. Одним словом закрутилося офіцерське життя на повну. Перший раз з черговою зміною зайшов в бойову зону. Вона відокремлена від житлової: казарм, столових, клубу, штабу, автопарку і таке інше. Вхід суворо тільки по перепусткам і спискам.

Для мене, за планом, було ознайомлення з бойовою технікою, з котрою я був необізнаний. В спеціальних металевих спорудах «Крона» з розсувним дахом розміщалися знамениті -СПУ 15 У 136. Велике, неповторне враження на мене справив цей витвір конструкторів, інженерів, робітників. Ракети були готові влюбий момент по наказу зверху, з допомогою бойового розрахунку, який знаходився неподалеку - в машині підготовки пуску (МПП) стартувати і вразити ціль. Обслуговуючий персонал не знав куди вони були націлені, та куди впадуть ядерні боеголовки. По тактико-технічній характеристиці у ракети РСД-10 «Пионер» дальність стрільби становила -до 5500 км. І не складними математичними діями за допомогою карти та лінійки вираховуємо - це практично всі країни Західної Європи (члени НАТО) та країни Близького Сходу. Тому й ходила поговорка, що від Лебединського ракетного полку - «дрожали неміц і єврей». Не знаю як вони там «дрожали», але коли 9 жовтня 1985 року раптово прибув Головнокомандуючий ракетними військами стратегічного призначення (РВСП), генерал армії Максимов Ю.П. з свитою генералів та полковників і підняв полк по бойовій тривозі, то «дрожали» всі від солдата до командира. А коли полк здійснив операцію згортання та вийшов на марш, то уже «дрожало- все і вся» на його шляху. Я тоді був у комендантській групі, завдання якої виставити пости, щоб не заважали руху колони спереди та по бокам зустрічний транспорт та інше.

Ракетний полк на марші, техніка 4-х дивізіонів: самоходні пускові установки (спу) по 20 метрів в довжину та масою понад 80 тон, з 650- кінськими силами Мазівських двигунів, спецмашини (дизель-електро станції, столові, гуртожитки, топливо- за-

правники, машини зв'язку, охорони та оборони) вся ця армада вечірньою порою в колоні по брусчатці- видовище дивовижне, потужне, важко передати. Мене молодого офіцера вражала міць озброєння, злагоджені дії механіків-водіїв, відчував гордість за ракетні війська, в яких охоче служив та й взагалі за збройні сили, за Країну. Так було Це не слова. Пригадую, розповідали колеги-офіцери, коли зупинились на марші у селі Чупахівка, то одна бабця скаржилась-ви солдатики коли проїжджаєте по шосейці мимо моєї хати, мої курки місяць яєць не несуть. Техніка була потужна.

Промайнуло півтора місяця наполегливого навчання, занять на тренажерній апаратурі, яка дозволяла здійснювати в реальному часі відпрацювання дій бойового розрахунку пуску (БРП) та практичного стажування в якості оператора, освоївши способи підвищення живучості і маскуванню, прихованого виведення дивізіону на бойові позиції. Першого листопада 1985 року успішно здав залік на допуск до бойового чергування. І так трапилося, що дні річниці Жовтневих свят, мені було надано «почесне» право заступити на БЧ (бойове чергування) в гвардійському 665 ракетному полку. Хочу зазначити, що за розклад чергування, а особливо на свята, велися «війни» серед офіцерів. Кожен хотів бути дома в колі сім'ї, друзів. Але служба є служба. Поступово армійське життя і сімейне приходило до ладу. Було надане житло, приїхала дружина Світлана з Харкова, яка на день Ракетних військ і артилерії-19 листопада зробила нашій сім'ї подарунок-народила сина Дмитра Щастю не було меж. Життя офіцера-ракетчика не просте. Кожний день очікуєш сигнал тривоги, повсякчасні планові заняття по БіПп (бойова і політична підготовка), виїзди на польові бойові позиції 2 рази на рік, влітку та взимку по місяцю. На сім'ю залишалося мало часу. Прийшов з чергування у сина зубики почали різатися, прийшов з наступного, а він уже почав робити перші кроки і зустрів мене біля дверей квартири. За 1986 рік був на бойовому чергуванні більше 100 діб, як ми жартували серед офіцерів -»автономне підводне плавання»-а це більше трьох місяців.

Дружина розуміла, підтримувала. Але ніхто тоді не скаржився, були молоді, здорові і з гідністю переносили всі «тяготи и лишения воинской службы».

У червні 1886 року отримав чергове військове звання капітана. Крім служби, був і відпочинок. То ж за традицією обмити зірочки на березі мальовничого Лебединського озера, у тіні сонового лісу з відром пахучих в укропі раків, в колі своїх друзів та близьких, що було тою рідкою миттю, відірвавшись від буденного армійського життя. І тут, на рідній мені Сумщині, народився я у Липоводолинському районі, пригадався природа та служба в 38 Державінській ракетній дивізії на півночі Казахстану. Суворі зима зі своїми хурделицями та морозами під 30 градусів, а влітку спека 30-35, в Тургайському степу де немає ані деревця іні куща. Бойові позиції полків розташовувалися по різному. «Счасливчики» були поруч з житловою зоною (сміт. Степной). Інші, як мій 8-й полк (в/частина 44127) була сама дальня.. Їхати бойовій зміні було годин 4-5 влітку, а взимку і того більше. Коли перемітало дороги снігом, добирались на гусеничних всюдиходах та тягачах, іноді на виручку приходила вертолітна ескадрилья, якщо було ясне небо. То було справжнє свято коли поверталися додому на відпочинок, менше ніж за годину. Клімат там суворий, але служба поправді, була легшою, чим в Лебедині. Справа в тому, що я як оператор (потім-старший оператор бойового розрахунку пуску) займався бойовою роботою по спеціальності. З особовим складом -сержантами і солдатами займалися інші офіцери. Після приїзду зі зміни, після відпочинку два дні, проходила підготовка на учбових тренажерах а потім знову на чергування.. В 665 РП, після приїзду з чергування, на слідуючий день знову в казарму, бо в підпорядкуванні були солдати.

Чергував в Державинську на ракетах -15А18. «Сатана», як називали їх американці. Ракети цього типу були найпотужніші із всіх балістичних ракет того часу. По технологічному рівню комплекс не мав аналогів серед зарубіжних ракетних комплексів. Система управління була розроблена Харківським НВО (наукововиробниче об'єднання) «Електроприбор», на якому я після Лебедина, в якості Представника Замовника Міністерства оборони проходив подальшу службу. Та це уже далеко друга історія...

Окремо хотілося б згадати про затишне наше військове містечко, де жили сім'ї офіцерів та прапорщиків полку. Розташовувалося воно в живописній околиці міста Лебедина, поблизу озера, в сосновому лісі - де цілюще повітря наповнене хвойним ароматом покривало вулиці військового містечка. До речі, назв вулиць не було. А було просто ДОС №196 (це був мій дім), що значило - дом офіцерського складу. Територія охоронялась, на в'їзді та виїзді через КПП - чергували солдати. Із міста до військових ходив маршрутний автобус по вулиці Гастелло, проїзд коштував - 5 копійок. Невеликі 2-х та 5-ти поверхові будинки, чисті та опрятні тротуари та алеї. Була вся інфраструктура для нормального та повноцінного життя. Були споруди які визивали гордість у бувалих офіцерів, а особливо прапорщиків - це гаражі. В часи вільні від виконання службових обов'язків, гараж був другою домівкою. Там було все - закривання грибів в банки, соління помідорів і огірків, закладка картошки в погріб, обмивання зірочок на погони та посади, святкування дня народження а лише потім обслуговування і ремонт авто, якщо таке було в наявності. Така була традиція.

Біля КПП, зранку стояли полкові автобуси та «Кунги», які відвозили на службу офіцерів та працівників і привозили назад ввечері. Маршрут руху пролягав через весь Лебедин, минаючи озеро, їхати було довгувато. Та влітку і восени, часто любив пройти пішки до розташування полку лісом подихати свіжим повітрям. Зимом коли замерзало озеро, ходили по протоптаній доріжці навпростець. Були випадки, що приходив в казарму з повним картузом білих грибів.

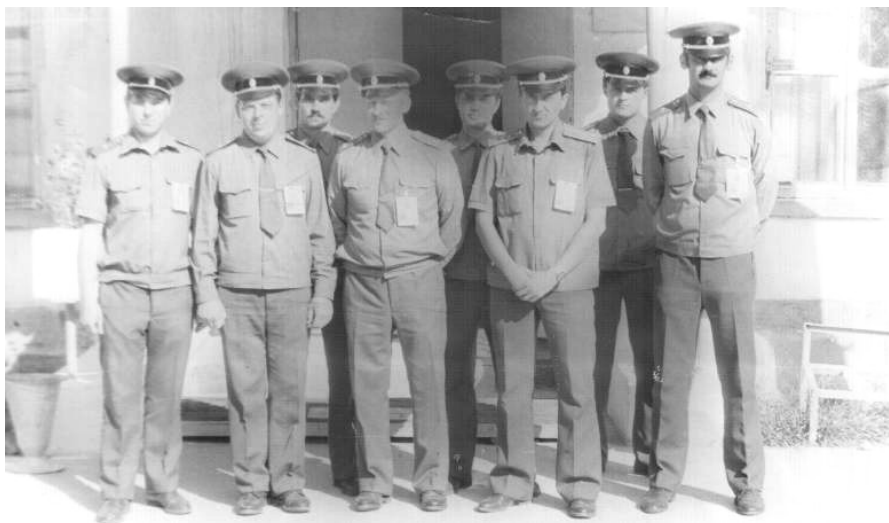
Служба, життя йшло задовільно, була перспектива, була впевненість, і добре матеріальне забезпечення для молодії сім'ї.

Проте з 1 червня 1988 року вступив в дію так званий «Договір про РСМД - 87» (ракети середньої і малої дії), по якому дві сторони США і Радянський Союз зобов'язувались протягом перших трьох років ліквідувати наявні в

них балістичні та крилаті ракети наземного базування від 1000 до 5500 кілометрів радіусу дії. Разом з ракетами, ліквідації підлягали їхні пускові установки, допоміжні споруди та обладнання. Ракети 15Ж53 нашого полку повністю підпадали під цей договір. Непередбаченою подією в діяльності і дальнійшій долі військової частини 44073- очікувався приїзд інспекція інспекторів США.

Командуванням я був відібраний в групу супроводу інспекторів США. Нас було 10 офіцерів. Були проведені тижневі збори всіх учасників груп від дивізії. Підготовляли нас, навчали за планом спеціальної підготовки на базі 664 РП (м. Охтирка).

Офіцери групи супроводу. Третій праворуч капітан Климів С.О

Особовий склад полку, круглодобово був готовий до зустрічі «гостей». В офіцерському гуртожитку, де відпочивала чергова зміна, спеціально до цієї події був, як модно зараз говорити зроблений євроремонт. Не аби яка штука по тому часу облаштувати 3- кімнати з усіма зручностями. І ось настав той день. Інспекція заїхала на територію полку, їх відвезли в гуртожиток залишити свої речі. Чесно кажучи, до цього не доводилося бачити вживу американця, тільки по телевізору. Ми 10 офіцерів вишикувались, старший нашої групи був підполковник Швецов П.І., заступник командира полку по бойовому управлінню. Підійшли інспектори, їх тоже було 10. Всі в цивільному простому

одязі.. Потрібно сказати, що заздалегідь кожному з нас був оприділений свій, «підопічний», від якого ні на крок не повинні були відлучатись. Відповідати на всі його запитання, які стосувалися договору. Мені «дістався»-Bryan Adams(Брайан Адамс) так було вказано на його бейджику, лейтенант морської піхоти США. Старші з обох сторін представили нас один одному, розподілились по парам і почалась інспекція.

***Група супроводу і американські інспектори.
Стоїть праворуч четвертий капітан Климов С.О.***

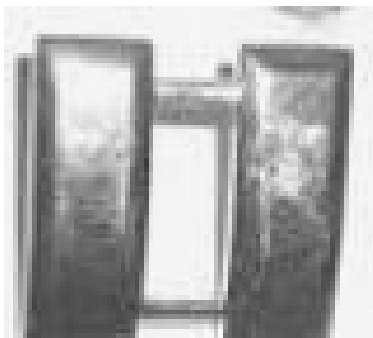
Інспектування було цілий робочий день.Суть інспектування американською стороною влітку 1988 року, полягало в зафіксуванні, тіє кількості ракет наземного базування на бойовій позиції нашого ракетного полку згідно з договором про РСМД-87. Таких ракет у нас було девять. По три в кожному дивізіоні. Ракети розміщались на СПУ. Інспектори проводили з нами заміри ракет, зрівнювали їх з тактико-технічними даними, все фіксували, порівнювали з своїми довідками. Перевіряли споруди з технікою. Як шуткував Брайан - «ищем крылатые ракеты»...

Американці добре володіли російською мовою, і в процесі інспекції я зрозумів,що вони добре орієнтуються і на місцевості нашої бойової зони, знають де які споруди і яка техніка там знаходиться. От така була добре підготовлена «морська піхота»США.

Все йшло по плану, діло поступово підходило до обіду, який прямо був на природі. Були зроблені столи, навіс, все як годиться. Врізалось в пам'ять те,що вони пили тільки свою воду зі своїх пляшок, яку носили з собою. Дарма заступник командира полку по тилу діставав у Воєнторзі дефіцитну на той час Кока-колу. Проте більш дівсталось нам. Інспекція пройшла без зауважень, я б сказав в дружній обстановці,як тоді говорили коментатори по телевізору «на высшем уровне». Наша місія групи супроводу була виконана.

Високим командуванням підписані відповідгі протоколи згідно інспекційного плану.

На згадку я і Брайан обмінялись не хитрими подарунками. Він мені подарував кокарду у формі орла, які носять офіцери США, та знак капітана США на погон (мені місяц назад було присвоєне звання капітана).

Я йому подарував нагрудний знак «Гвардия» та сувенірний значок «місто Лебедин».

Ця інспекція-стала Лебединою піснею нашого Лебединського полку.Згодом військова частина 44073 була розформована, озброєння і техніка здані на ліквідацію, із залишків особового складу сформували новий полк в Російській Федерації (місто Йошкар-Ола)

Були знищені всі споруди, які підпадали під Договір. З військової частини 44073 на протязі 89-92 років було зняте озброєння і техніка передана на ліквідацію. Полк був розформований

А решта, що залишалось розібрали, охочих було немало,викопали кабелі, зрізали весь метал.Як будто «ядерні варвари» пройшли по бойовим позиціям гвардійського 665 РП. А

можна було зробити заповідник -музей на бувших місцях де базувались наші ядерні ракети,та возити туди туристів (за долари та євро) охочих з Європи, куда був направлений ядерний удар радянських стратегічних сил.

Прощання з Прапором 665 ракетного полку воїнів, що звільнилися в запас. Ліворуч командир полку підполковник Шупеня С.О. Прапор тримає прапороносець полку капітан Климів С.О. Лебедин. 8 жовтня 1988 р.

Та як би там не було, але в мене залишилися самі теплі почуття та спогади про військову службу в місті Лебедині, про офіцерське братство, військове містечко в сосновому лісі, про мальовниче озеро, про славний 665 ракетний полк с позивним «Галстук». Ми офіцери-ракетчики чесно виконували свій обов'язок, захищали країну, міцно тримали руку на ядерному пульсі планети Земля! З моєї суб'єктивної точки зору, як офіцера, який закінчив вищий військовий навчальний заклад по спеціальності:автоматизовані системи бойового управління та зв'язку, який ніс бойове чергування на різних ракетних комплексах більше 5 років, та проходив подальшу службу на військових підп-

риємствах МО СРСР та України, які виготовляли ракетне обладнання -необхідно було залишити ядерну зброю, звісно не в такій кількості та не в таких масштабах як було

Потрібен ядерний щит, щоб ні у кого не виникало бажання ні у ворогів,ні у «друзів» забрати нашу землю, вбивати наших хлопц.Та сталося так як сталося.Обідно.Та я вірю,що все буде добре. Ми гідні кращого- в цьому житті.

В 90-х роках продовжувалася дружба між містами Ромни та Бяла Слатіна Врачанського округу (області) Народної республіки Болгарії. Місто невелике, біля 13 тисяч населення. Започаткована дружба була під час візиту Сумської офіційної делегації у липня 1966 року коли відбулися перші контакти з питань встановлення і розвитку дружніх відносин, співробітництва та взаємодопомоги між Сумською областю та Врачанським округом, згідно яких і визначено міста-побратими: Суми - Враца. Відповідно і інші міста області налагодили дружні відносини з містами Болгарії і трудовими колективами. Ромни- Бяла Слатіна. Роменська гардинно- тюлева фабрика підтримувала дружні зв'язи з фабикою «Піонер» у місті Бяла Слатіна. Фабрика випускала дитячий одяг, та багато інших найменувань для вжитку дітей та й дорослих. Продукція її була відома у багатьох країнах світу. Колективи обмінювалися делегаціями. Фахівці і керівники з фабрики «Піонер» неодноразово відвідували гардинно -тюлеву фабрику. Роменчани відвідували фабрику «Піонер»

Болгарія. Враца. Ліворуч Лазар Петров, голова Врачанської окружної ради і автор 1981 рік.

Були розроблені умови змагання і надання допомоги. Підводилися підсумки. Таке спілкування давало свої позитивні наслідки. Запроваджувалися прогресивні форми організації праці. Мені випала нагода бути у Болгарії на декаді дружби «Суми - Враца». Потім у складі делегації працівників сільського господарства по вивченню досвіду роботи сільськогосподарських підприємств. Краще запроваджували на роменщині.

В грудні 1989 року я очолював групу туристів від Сумської області у Єгипет. Керівником групи туристів бути нелегко, але поїздка безкоштовна. Про Єгипет вражень багато. Був у місті Асуані, любувався величчю Асуанської греблі, яка була введена в 1971 році і встановила контроль над великою рікою Ніл. Дамба являє собою грандіозний і сміливий проект, недарма її ще називають «новим дивом Єгипту».

План греблі був розроблений у Німеччині, а установка йшла за сприяння Радянського Союзу. СРСР і Єгипет підписали контракт на будівництво Асуанської дамби і ГЕС на Нілі в 1958 році. Москва надала Каїру кредит у розмірі 400 мільйонів рублів, поставляла техніку, сировину і фахівців. Будівництво греблі було процесом дуже трудомістким і дорогим. На будівництво греблі пішла така кількість каменів, піску, глини і бетону, що з цього матеріалу можна було б легко спорудити 17 пірамід Хеопса. Можете уявити таку греблю. Основа піраміди квадратна, а довжина однієї сторони 230 метрів, висота 138 метрів. Верхня Асуанська Гребля має 3600 м в довжину, 980 м завширшки в основі, 40 м завширшки по гребеню і 111 м у висоту, вона вміщає 43 мільйони кубометрів ґрунтових матеріалів. Максимальна витрата води через всі водопропускні споруди дамби - 16000 м³/с. Коли стоїш і дивишся на цю споруду, вона здається невеликою на фоні тій величі що її оточує.

Асуанська гребля, з одного боку, принесла бажану користь, але, з іншого боку, призвела до серйозних ускладнень. У Південному Єгипті відбулися кліматичні зміни, помітно частіше йдуть дощі.

Плавав по річці Ніл під парусами. Уявіть, пливеш проти течії. Ніл грязний, немов розколючена глина. Лазив в піраміду Тутар-

хамона, певну відстань проходиш по трапу на четвереньках, тому написав, що лазив. Між окремими містами пересувалися по залізниці, щось подібне до примітивного. Був в пустелі Сахара. Далеко не пускали. Захоплювався контрастами Каїра. Про його контрасти можна довго розповідати. Каїр - столиця Єгипту, одне з найкрасивіших міст світу. Автотранспорту там чимало, можна уявити, споглянувши фото. Але хочу навести один приклад. Йдемо містом. Жара. Велечезна відкрита стоянка автомобілів. Автомобілі припали добряче пилом. Маса народу проходить повз них. І на одному, пальцем по пилі написано чи то російськими, чи то українськими туристами, інші не могли, непристойне слово. Засвідчив хтось, що був у Каїрі.

Каїр засновано арабськими поселенцями у 6 ст. н.е., а сьогодні у ньому дивовижним чином поєднуються історія і сучасність. Населення міста - понад 8 млн. осіб (2006), з приміською зоною - 19 млн. Каїр є культурним і бізнесовим центром. На правому березі Нілу розташований один з найкомфортабельніших готелів - «Хілтон». Центр сучасного Каїра - площа Ат-тахрір, на якій розташовані основні державні і громадські організації країни, а також штаб-квартира Ліги арабських держав. На цій же площі знаходиться Єгипетський національний музей - найбільше у світі сховище цінностей Стародавнього Єгипту за часів фа-

раонів та греко-римського періоду. Серед 155 тисяч експонатів музею знаходяться і знамениті скарби гробниці фараона Тутанхамона. Я був у цьому музеї, захоплюче.

31 грудня 1989 року о 10 годині ранку купався в Середземному морі біля Олександрії, а о 12 годині ночі вже в Ромнах зустрічали Новий 1990 рік.

Автор, Середземне море вранці 31 грудня 1989 року

Окремо зупинюся на роботі 26 з'їзді КПРС. Я і роробітниця Роменської гардинно-тюлевої фабрики Людмила Миколаївна Скрипник були делегатами з'їзду від Сумської обласної партійної організації.

Від нашої області було 25 делегатів. Серед них генерал-полковник Григор'єв Михайло Григорович- перший заступник Головнокомандуючого ракетними військами стратегічного призначення СРСР. Романов - голова Держкомітету Ради Міністрів СРСР у справах охорони державних таємниць, Терновий - заміністра охорони здоров'я УРСР, Погребняк - секретар ЦК КП України. Перший секретар обкому партії - Грінцов, голова облвиконкому - Козеняшев, п'ять перших секретарів райкомів і міськкомів партії (Лушпа - Суми, Климов - Ромни, П'явка - Глухів, Кушнірова -Шостка, Безрук - Конотопський район).

Директори заводів імені Фрунзе - Лук'яненко, «Свема» - Кісліцин, ректор Сумського Університету - Ковальов, передовики виробництва, герої праці, орденоносці, представники від різних галузей виробництва.

Виїхали до Москви 20 лютого 1981 року о 19 годині 40 хвилин потягом № 185, у вагонах СВ. Обслуговування непогане, обслуговуючий персонал ще кращий. Відправленню делегатів партійних з'їздів приділялася особлива увага.

Розміщалися в готелі «Россия» на 11 поверсі в двомісних номерах. Я проживав з Іваном Михайловичем П'явкою - першим секретарем Глухівського міськкому партії. Правда номера не великі, спальні окремо для кожного, загальна вітальня і решта. Холодильник, телевізор, телефон, посуда, добротна мебелі. Проживання безкоштовно, окрім харчування. Отримали добові, яких

Л.М. Скрипник

для харчування вистачало. Для поїздки по місту, був спеціально транспорт, нові автомобілі. Шофери пройшли спеціальні курси. Машини «Волги.» Зв'язок - для тих часів, фантастика. Підіймав трубку в номері і відповідала телефоністка. Заказував адресу, номер телефона і не кладучи трубку, тебе з'єднували з абонентом, розмова була безкоштовна. Не зловживали, при таких умовах будеш говорити, що потрібно, а не те що хочеш. Один поверх був виділений під торгівлю, кажеться третій. Що було в магазинах? Все що вироблялося у державі.. І продовольче і промислове. Продовольчі товари тільки нашого виробництва.

Зберігся прейскурант цін на продовольчі товари відділу заказів ресторана Все що міг вироблять СРСР- все було у магазинах.

Ціни? Ті що були в магазинах Москви та в інших містах. Відносно цін можна гарантувати, дійсно так було. Сардини в маслі 250 грам 1-08 крб, Ікра баклажанна 545 грам 0 -49 крб, горілка «Столична» 1 літр 10 крб.80 коп.. Такі ціни були і в Ромнах А відносно наявності в магазинах міст і сіл країни асортименту тієї продукції, теж гарантую - не було. Риба тарань в'ялена 1кг - 1-68 крб велика, а дрібна 1-22, у Ромнах у той період я її не бачив. Продукти і промислові товари можна було купити і відіслати додому. Працювали спеціальні служби по упаковці

продуктів, організації пересилки. Замовляти бажані покупки можна було в спеціальній книзі замовлень. Там були графи де вказувалася назва товару, його ціна і пуста графа для замовлення. Такі книги приносили в кімнати. Залишалося заповнити, передати черговому, а решта все вирішували служби сервісу. Доставили в кімнату, в сувенірній упаковці, заплатив і твоє. Бажаєш відправити поштою - будь ласка. Я вислав додому цитрусових і ще щось, вже не пам'ятаю. Дійшло на другі сутки. Могли. Уміли. Все було. Але робилося все не так як треба.

Серед промислової групи був імпорт. Французька парфюмерія, Японська радіотехніка, Китайські авторучки,

сувеніри та інші різні мохери і їм подібне, але занадто дорого і не так щоб і багато було на полицях магазинів.

***Зліва направо: Іван Безрук - Конотопський район,
Іван П'явка - місто Глухів, Олександр Климов - місто Ромни.
Москва. Палац зїздів. 23.02.1981 р.***

По правді казати ми, маю на увазі представників нашої делегації ходили туди на екскурсію, подивитися приміром на китай-

ську ручку вартістю тисячу карбованців. При моїй зарплаті 320 карбованців, особливого бажання дивитися на неї не було. Проте були такі, що купували і не по одній. Скажено представники закавказзя, та інші.

Для тих, хто полюбляв книги був рай. Можна було замовити майже все, що видавалося. Був спеціальний замовник, де був викладений списот тих видань, котрі можна було придбати.

На першому поверсі готелю розміщалася диспетчерська служба, яка обслуговувала делегатів. Заказав машину по телефону, через кілька хвилин повідомили що машина чекає, черговий провів до виділеної машини, і їдь куда хочеш.

Коли наша делегація 21 лютого 1981р. приїхала до готелю і розмістилися, було помітно, що в коридорах ходило багато жінок з дітьми, видно було, що не делегати. В основному представники закавказьких республік. Ми не придавали цьому значення. Через кілька днів, коли вже працював з'їзд, до нас в номер зайшов Дмитро Якович Козеняшев, голова облвиконкому з цікавою для інформацією. Виявляється, делегати з'їзду можуть запросити до себе у гості рідних, для них заброньовані місця, вони могли користуватися послугами магазинів та інших служб, що працювали для делегатів.

Нам раніше ніхто цього не підказав, не знали цього і керівники області. Домовилися, що запросимо дружин. Я зателефонував додому, повідомив про таку можливість. Дружина приїздила в Москву, проживала в готелі «Россія», ходила по магазинах, користувалася титулом «делегатші». Все було добре, але грошей було мало.

З'їзд розпочав роботу 23 лютого о 10 годині ранку в Кремлівському Палаці з'їздів. В президії зайняли місця члени Політбюро начолі з Л.І. Брежнєвим. Відкрив з'їзд Брежнєв. Обрали Президію, Секретаріат, Редакційну і Мандатну комісії.

До Президії було обрано 124 чоловіка. Від нашої делегації представників в робочих органах з'їзду не було. З привітанням до зарубіжних гостей виступив М.А. Суслов. Делегатам були видані проекти всіх пропозицій і списки запрошених зарубіжних гостей. Було присутніх 4994 делегати, а всього було обрано 5002 делегати. По запрошенню ЦК КПРС прибуло 123 делегації комуністичних, робочих, національно - демократичних та інших

партій і організацій із 109 країн всіх континентів планети. Зі Звітною доповіддю виступив Брежнєв.

Доповідь він робив практично два робочих дні. Був такий немічний, що соромно було на те дивитися. Йому допомагали помічники дійти до трибуни. Читати доповідь він фізично не міг. Пив майже кожную хвилину чай. Витирав обличчя платочками, яких на трибуну поклали помічники. Перерву робили не за регламентом. Бувало через пів години. На скільки перерва не оголошували. Для делегатів це було неприємно дивитися, якщо не більше. Таке було. А по телебаченню монтували і показували виступ, в його - Брежнєвській звичній для всіх манері.

Всі решту днів З'їзд йшов організовано, за регламентом. З інтересом слухали виступи гостей, особливо Ф.Кастро, взагалі до його особи була прикута чомусь увага багатьох делегатів. Зустрітися з ним було неможливо, бачив його метрів за два. Зустрічався і говорив з окремими космонавтами, письменниками Шолохови М.О., Расулом Гамзатовим - є фотографія, з тричі Героєм Радянського Союзу - І.М. Кожедубом збереглася фотографія. Та багатьма видатними особистостями.

З'їзд відкрився в день радянської армії. Вечором був грандіозний салют. До того і після того - я подібного не бачив. Те що салютують у нас на Новий рік, це примітив. Дитячі забави. Хто бачив подібні салюти погодиться. В Палаці З'їздів ми розміщалися на балконі, до президії далеко, у мене був бінокль, так що обличчя роздивився. А під час перерви, можна було зустріти любого. Сумська делегація розміщалася на балконі, займали частину 9, 10 і 11 ряду.

Кожному було оприділене місце. Перед дев'ятим рядом був прохід. Грінцов, Погребняк, Козеняшев вирішили пересісти на десятий ряд. Таким чином праворуч від мене сидів Романов, далі Григор'єв.. Для чого це підкреслюю. Романов, його Комітет у справах охорони державних таємниць отримував спеціальні запрошення для перегляду концертів, кінофільмів, вистав, опер, художніх виставок, всього - де було потрібне око у справі охорони таємниць.

І вранці, він всі запрошення переглядав. Давав мені, щоб я міг вибрати щось для відпочинку на вечір. Коли пішов перший раз дивитися концерт, здивувався. Місце - ложа. Приймають мене,

як представника комітету. Увага адміністраторів. Правду говорячи, пожив декілька днів в оточенні такої великої уваги. На одному з концертів був присутній з дружиною.

Звичайно в деталях все пригадати важко, пройшло три десятки років. Проте документальні матеріали збереглися. Всі документи в домашньому архіві, від мандата та різних запрошень. А виступи, привітання що надсилалися на адресу зїзду та інші документи, томів більше сорока зберігаються для історії. Справа в тому, що кожному делегату видавали спеціальні журнали з текстами виступів делегатів і гостей.

Після другої обідньої перерви вже можна було отримати виступи тих, хто виступав в першій половині дня. В першій половині дня виступали делегати, а у другій гості.

Закінчив свою роботу з'їзд 3 березня 1981 року. Голосували проти окремих членів Політбюро і окремих членів ЦК КПРС. Найбільше голосів було против Суслова, Кириленка і ряду інших.

Концерт для делегатів - це було щось особливе. Програма концерту збереглася.

Коли повернувся зі З'їзду, відбувалися зустрічі у трудових колективах по роз'ясненню рішень з'їзду. Відвідував і Липоводолинський район. Тут було мені ще все знайоме, близьке і пам'ятне. Пройшло ще так мало часу від того, як став працювати у Ромнах, не забулося. Мене зустрічали привітно, з радістю.

Початок 80-х років, вже тепер минулого століття, був позитивним у питанні покращання загального стану справ у трудових колективах, як у місті так і на селі. Помітні були зрушення у кожній сфері життєдіяльності, як у місті так і в районі.

Проте під кінець 80-х становище змінювалося на гірше. Відчувалася неузгодженість в роботі найвищих керівних ланок держави. Слова далеко не відповідали фактичним наслідкам тому, що намічалось і робилося.. Перші особи держави, генеральний секретар партії, намагався працювати новими методами, яких напевне далеко не розумів і сам. Виступи і промови я його слухав, будучи на окремих заходах. Названа та діяльність була перебудовою. Перебудовувати, коли хто пробував те робити, чи

не важче, а ніж будувати. Кожен, особливо керівники на місцях надіялися на краще, чекали. Обіцянки були. А справи погіршувалися.

Я був не задоволений порядком вирішення питань, які щоденно виникали. Штучно, свідомо збільшувалася кількість бюрократичних перепон. Складалося враження, що це спрямовується зверху. Тому, що розмов було багато, обіцянок не менше, а реальність на місця була зовсім інша. Спілкуючись постійно з людьми в трудових колективах, відчував їхнє справедливе незадоволення багатьма питаннями. Погіршувалося забезпечення населення товарами і продуктами. Воно і до того вимагало покращання. У мене був щирий інтерес, чим живуть, до чого прагнуть, на що сподівається люди, які настрої.

Було бажання допомогти, вирішити, посприяти задоволенню їх потреб.

Проте не завжди це вдавалося. Причин було багато непередбачуваних, які не залежали від мого бажання. Вирішувати окремі питання, а особливо для яких потрібні були кошти, на місцях виявлялося що далі, то складніше, а то й неможливо. Для мене, як і для багатьох керівників районної ланки, це було нетерпимим. Перспектива будівництва у районі і місті була відверто кажучи дуже велика. Мене це радувало, всияло впевненість, бачив місто і район в іншому, набагато кращому плані.

І коли мою кандидатуру виставили у депутати Верховної Ради УРСР, мені думалося, що вирішувати ті плани, які були накреслені, можна буде успішніше. Так я тоді думав. Інших планів і в помислах не було.

У ті часи депутат міг сприяти у вирішенні багатьох питань. Депутати працювали на основних своїх роботах. На сесії виїздили за передбаченими планами. І перевага керівника, чи то рядового працівника, котрий був депутатом, була у тому, що

*Посвідчення кандидата
у депутати*

він повинен бути прикладом у всіх питаннях для виборців. То було велике і відповідальне навантаження.

Моя кандидатура була виставлена колективом села Смілого і колгоспу «Прогрес». по виборчому округу № 347. Куди входили місто Ромни і Роменський район. Вибори проходили за нових, не до кінця зрозумілих для багатьох обставин. І коли мене не підтримали, не обрали, я прийняв рішення залишити посаду. Різне говорили. Ромни місто відоме ярмарками, а там можна почути все.

Ходили розмови, що була підробка, фальсифікація, як сьогодні говорять, називали прізвища хто те зробив. Було безліч різних розмов. Я не став наводити справки. Висновок мною було зроблено. Працювати не зможу.

При зустрічах у трудових колективах перед виборами наслухався такого, про яке і уявити не міг. Не кожен фантаст на таке здібний. Окремі, не можу дати їм ймення, говорили, переконували тоді присутніх, що говорять правду. Брехали самі собі.

Сьогодні окремі по кілька разів виставляють свої кандидатури у депутати, не проходять і у голову не беруть. Знову виставляють. Борються, переконані, що боротьба того варта. У ті часи було зовсім інше положення депутата. Відповідальність. Та швидко все помінялося.

Працював я чесно, не беріг себе, не знав спокою і не давав його іншим. І це сказано не для красивого слова. Це правда. Це бачили і знали ті з ким працював. Чи все було так гаразд? Ні, були недоліки і їх було немало. Та на першому плані була робота. Робота спрямована на покращання стану справ в місті та селах району в усіх галузях. В той час була одна мета - зробити. Про своє благополуччя не думав. Власного будинку чи то квартири не було. Жив у будинку, не малому, але старому, побудованому давно з неповними комунальними вигодами. Раніше у ньому проживали перші секретарі міськкому партії- Цехмістер, Яковлев, Цегельников. Цікава деталь. Що всі вони працювали по десять років. Статки мої нічим не відрізнялися від моїх колег по роботі, моїх підлеглих, що працювали в міськкомі чи міськвиконкомі. В окремих випадках були скромніші і набагато. Про це знали і бачили мої колеги по роботі, друзі, всі ті, хто спілкувався зі мною і членами моєї сім'ї. Як і всі решта працівників міськ-

кому мав город, виділений нам за містом. Вирощував картоплю, овочі, яких практично вистачало. Біля будинку був невеликий сад і небагато землі, де вирощували овочі і зелень. Заробітна платня була не високою. Перший секретар міськкому партії отримував платню 320 карбованців на місяць до 1985 року,(у райкомах була 300 карбованців). з 1985 року 340 карбованців до листопада 1989року. З листопада 1989 року було 550 карбованців.

Окремі керівники заводів, фабрик господарств та й сумлінні кваліфіковані робітники отримували вищу заробітну плату. Вважалося, що так повинно бути.

СПЛАТА ЧЛЕНСЬКИХ ВНЕСКІВ 1980 рік УПЛАТА ЧЛЕНСКИХ ВЗНОСОВ год			
Місяць Месяц	Місячний заробіток Месячный заработок	Сума внеску Сумма взноса	Підпис секретаря Подпись секретаря
Січень Январь	300	7.50	<i>[Signature]</i>
Лютий Февраль	300	7.50	<i>[Signature]</i>
Березень Март	300	7.50	<i>[Signature]</i>
Квітень Апрель	313	9-10	<i>[Signature]</i>
Травень Май	450	13.50	<i>[Signature]</i>
Червень Июнь	300	7.50	<i>[Signature]</i>
Липень Июль	300	7.50	<i>[Signature]</i>
Серпень Август	320	9.60	<i>[Signature]</i>
Вересень Сентябрь	320	9.60	<i>[Signature]</i>
Жовтень Октябрь	320	9.60	<i>[Signature]</i>
Листопад Ноябрь	320	9.60	<i>[Signature]</i>
Грудень Декабрь	501	15.03	<i>[Signature]</i>

СПЛАТА ЧЛЕНСЬКИХ ВНЕСКІВ 1985 рік УПЛАТА ЧЛЕНСКИХ ВЗНОСОВ год			
Місяць Месяц	Місячний заробіток Месячный заработок	Сума внеску Сумма взноса	Підпис секретаря Подпись секретаря
Січень Январь	340	10.20	<i>[Signature]</i>
Лютий Февраль	340	10.20	<i>[Signature]</i>
Березень Март	353	10.60	<i>[Signature]</i>
Квітень Апрель	680	20.40	<i>[Signature]</i>
Травень Май	368	11.04	<i>[Signature]</i>
Червень Июнь	340	10.20	<i>[Signature]</i>
Липень Июль	340	10.20	<i>[Signature]</i>
Серпень Август	340	10.20	<i>[Signature]</i>
Вересень Сентябрь	380	11.40	<i>[Signature]</i>
Жовтень Октябрь	340	10.20	<i>[Signature]</i>
Листопад Ноябрь	725	21.75	<i>[Signature]</i>
Грудень Декабрь	340	11.40	<i>[Signature]</i>

**Фотокопія уплати автором
членських внесків за 1980 рік і 1985 рік**

У березні і травні 1980року включений гонорар отриманий за написані статті до районної газети. За травень і листопад включені премії,що були половину місячної заробітної плати. У1985 році показники наслідків роботи міста і району були кращими, тому і була більша премія. Отримав гонорар за березень,травень і вересень. За невиключений карбованець до заробітної плати і не уплочені з нього членські внески, могли стати великою неприємністю. Тому ця сторінка партійного квитка заповнювалася

найдостовірніше. А пригадую це для того, бо й по сьогодні можна ще слухати легенди про великі у ті часи зарплати і пільги моїх колег. Ні не так було, як окремі про те розповідають.

Говорять були великі пільги. Порівнюючи з сьогоднішньою реальністю про ті пільги соромно говорити. Безкоштовно виділялася раз у рік путівка у санаторій. І місячна заробітна плата, як допомога на лікування. Був прикріплений до лікарні у Сумах. Оплачувався квартирний телефон, вважався службовим. Постійно була потреба у міжміських розмовах по роботі, а робота була ненормована. П'ятдесят процентів вартості путівки у санаторій оплачувалася з партійного бюджету дружині. Всі пільги. Я не веду мови про пільги керівників республіканських, союзних. Не знав і не знаю достоменно, які і у кого вони були.

Знаю переконливо, що у районі і в області для керівників була в основному пільга отримати стягнення, коли щось не виконувалося. А маючи стягнення не отримаєш премії, яка видавалася до свят першого травня і жовтневих у розмірі половини але не більше заробітної плати за місяць.

Місто і район за планами мали велику перспективу у питанні будівництва промислових підприємств, житла, благоустрою та інше.

Була виготовлена технічна документація на будівництво Роменського заводу сільськогосподарського машинобудування (зерносушильних агрегатів) з закритим залученням робочої сили виправної колонії №56). Вже був призначений керівник заводу, заступник директора одного з Харківських заводів. Велись підготовчі роботи до будівництва.

Перспектива, тим більш реальна, захоплює. Всляє віру і бажання працювати.

Ради справедливості слід сказати, що у плануванні перспективи розвитку Роменщини була немала заслуга наших земляків, що працювали у Москві, Києві. Дудіна Юрія Івановича, Димшиця Вініаміна Еммануїло-

Науменко А.М.

вича, який працював, у держплані, заступником голови Ради Міністрів СРСР.

Багато приділяли уваги роменщині керівники області і зокрема Андрій Михайлович Науменко, коли працював головою Сумського облвиконкому і першим секретарем обкому, Іван Григорович Грінцов перший секретар обкому партії допомагав у вирішенні питань будівництва, та розвитку перспективи міста і району. Науменко А.М. народився у селі Малі Бубни Роменського району. Його трудовий шлях розпочався на роменщині.

У другій половині 80-тих років була виготовлена техдокументація на будівництво об'їздної дороги з Києва на Суми, яка розвантажувала від автотранспорту Ромни. Розпочали будувати міст через річку Сулу, (так і стоїть напівзбудованим пам'ятником-свідком і руйнується з 1989 року, і нікому немає до нього справи). Немов так і потрібно.

Намічалися плани на перспективу будувати в районі цукровий завод та ряд інших крупних об'єктів. Я вже не говорю про житло, школи, лікарні, виробничі приміщення і тваринницькі комплекси та багато іншого.

В ті часи, як було заплановано, то будувалося. Забулося. Воно і не дивно. Виросло за цей час нове покоління у нових умовах.

Погляньте навколо, скільки бачить око, то було побудовано в ті часи, в 60-тих - 80-тих роках. І заводи і фабрики і житло і багато чого. Скажете настальгія за минулим. Ні, не настальгія. А реальна оцінка того, що було зроблено руками і умінням трудящих роменщини.

Велике бачиться на відстані. Кому, яким партіям сьогодні це під силу? Заводи, фабрики, тваринницькі комплекси, ферми, окремі навчальні заклади де навчали робітничим професіям, бази відпочинку зруйнували, в кращому разі перепрофілювали. Чому? Для чого? Хто? Це тема окрема і вимагає зваженої професійної розмови.

Коли були вже відомі і опубліковані наслідки голосування, дещо ущунали розмови навколо виборів, я поїхав у село Довгополівку. Село, яке було побудоване протягом року, що передував виборам. Село, подібного якому у районі не було, та і в

області було лише кілька. Біля сотні нових будинків, з підсобними приміщеннями для господарських потреб і утримання худоби і птиці. Заасфальтовані двори, огороженні садиби. Нова школа, дитячий садок, магазин, центральна котельня, асфальтовані вулиці, тротуари, вуличне освітлення, центральне водяне опалення, газ, гаряча і холодна вода, каналізація. Так, як потрібно було бути. І все це нове, добротне. Ходили розмови, що потрібно перейменувати село, назвати моїм іменем. Селян я практично знав, майже рік бував там щоденно. Робочий день розпочинався з Довгополівки. Селяни знали мене.

А поїхав тому, що виборці села проголосували проти мене. Настрій був незрозумілий самому, неможна оприділити, чи то була образа, чи якась інша причина, що спонукала мене просто поцікавитися, хотілося подивитися як мовлять у вічі, відверто поговорити без всяких образ, переконатися самому, не з розмов чи то інформації підлеглих, чому проголосували проти мене. Де криється причина. У яку підкинуту агітаційну інформацію повірили люди. За день, два перед виборами слухи уміло поширювали такі і так, що важко для того часу було придумати. Та і мати совість. Проте робили.

Заїхали до села. Вулицею йде до центру села добре знайомий мені механізатор, працював на комбайні. Попросив шофера зупинитися.

Назвав по імені, запрсив до авто.

Той прискорив ходу, сів на заднє сидіння, подякував.

- Як справи, що нового у селі - запитав я спокійно, повернувшись до нього.

- Нормально, все по старому.

І спонтанно, без зайвих слів, запитав:

- А чому на виборах ти проголосував проти мене, тільки говори правду, я все знаю.

Комбайнер від природи був червонощоким, а від мого запитання став аж червоно фіолетовим, замовк. По його поводженню я зрозумів, що вгадав, але не міг повірити у це. Той неяковіючи, мовчав, був напевне переконаний, що я дійсно знаю, що він проголосував проти мене.

Козир був у моїх руках. І я старався його вчасно використати, у розмові. Мені все відомо, я все розумію, але хотів почути від

тебе особисто, як людини котру я добре знаю, вже не один рік, як кращого комбайнера.

- Чому голосували проти мене?

- Ви не обіжайтесь, не тільки я голосував проти.

- Мені все це відомо, наслідки голосування ось у мене у папці.

Слово наслідки він розумів по своєму, це було видно на його обличчі і поведінці.

- Мене цікавить чому, яка причина. Продовжував я розмову.

- Голосували проти вас тому, що побудували село.

Я не міг збагнути, усвідомити що він сказав. Але, реальність, виборці села мене не підтримали. Перепитав.

- За те, що побудували село, кращого і благоустроїнішого немає у районі і зокрема ти, що проживаєш набагато у ліпших умовах, а ніж я, керівник району, проголосували проти мене.

- Так, здвинув плечима мій співрозмовник, соваючись.

Я міг повірити у все що завгодно, але у сказане комбайнером, не те, що не міг повірити, а не міг і уявити цього, що це могло стати причиною.

- Так кажеш, голосували проти мене, що побудували село.

- Так.

Під'їхали до магазину, зупинилися. Продовжили розмову.

- Ти мені поясни, я не можу всього второпати, чому так вчинив ти і всі інші. - Він став розмовляти спокійно, відверто, заспокоївся.

І комбайнер повідав мені. Коли мешканці села проживали раніше, у старих будівлях, у запущеному старому селі, було набагато краще жити. Голова колгоспу був лагідний, просив кожного сам, щоб йшов працювати на ферму чи то механізатором. Прощав, незамічав окремих проступків. Можна було взяти, вкрати, як виправився він, на фермі молока, комбікормів, силосу. На току зерна. Кормити свою худобу. Можна було не вийти на роботу, прогуляти чи проп'янствувати. Бувало, коли я не виходив на роботу, голова приїздив за мною машиною, підкреслив він, просив і підвозив до комбайна. Трактористів не було, доярок взагалі було мало, не йшла у колгосп молодь. Жили спокійніше. Жінка моя працює дояркою, все помінялося. Тепер доярки працюють позмінно. І на трактор по два трактористи, Наїхало нових, даже з міста, просяться на ферму доярками, щоб отримати будинок.

Голова на зборах попередив, як тільки хто крастиме, чи то молоко, чи комбікорми, чи порушуватиме дисципліну, зразу звільнить. Вже окремих звільнили.

- Так, те, про що ти розповів - це головна причина, що голосували проти мене?

- Так.

Відповів він, сам соромлячись сказаного, але відповідна моє переконання відверто, правду. А те, що він так поступив голосуючи проти мене, це було його переконанням, так він думав.

Я дивився спокійно на нього. Він на мене. Якусь мить помовчали.

- Дякую за відвертість. Всього тобі доброго. Про нашу розмову нікому не розповідай. Зрозумів, наголосив я на слові. Перевірю.

Комбайнер пішов до магазину, а я розпорядився шоферові повертатися до Ромен.

Розмова передана без найменших змін. Таке не забувається. А прізвище не назвав, так думаю буде краще.

Сказане комбайнером я не міг до кінця збагнути, що так може все повернутися. Шукав інші причини. Вони були, глибинні, не докінця мною тоді осмислені, праналізовані, продумані. Причин було багато, які породжували такі погляди, можливо і переконання. Я усвідомлював це, проте розмова з комбайнером, кинула мені в душу насіння для проростання сумніву. І він проріс. Змінив мої погляди, відношення до справи, оцінки зробленого і багато чого іншого. Поразка - це наука. Ніяка перемога так не вчить.

І головним, на чому базувалося, якщо можна так сказати моє рішення залишити посаду - було те, що керівник не має морального права очолювати, який би не був колектив за розміром, чи то господарство, чи то район, коли йому не вірять. Розмова з комбайнером була поштохом, не до кінця ще й осмисленим. Таке було моє переконання. Ті, хто мене знав і розумів, це підтвердять. Але, як говорив мені один відомий роменчанин, про те говорити тепер не модно. Є інші теми і є ті, котрі хочать про їх слухати. Мої переконання, чи то погляди, залишилися і я їм не змінив.

Що маю від того? Те, що має переважна більшість чесних людей. Чисту совість. А це думаю немало. Проте і тут, вже тепер, чув про себе різне. Не стану на цьому наголошувати, тому,

що ті розмови не варті і секунди трати часу. Радощі життя не можуть дарувати втіху, коли їх придбали нечесно, вкравши, привласнивши чи в якийсь інший нечесний спосіб. Якщо і даруватимуть, то не довго. Моралі таких людей я не розумів, не розумію і напевне не зрозумію. Тут вже нічого не вдієш. Перекоаний, що повинна бути справедливість. А справедливість полягає у тому, як говорили древні мислителі, щоб віддати кожному належне. Кожному належне. Проте в реальному сьогодні бачимо інше.

Як відомо, що одна з форм суспільної свідомості, поглядів, уявлень, норм, оцінок, що регулюють поведінку людей була і залишиться мораль. Наголошую, Мораль. Мораль- це відображенням суспільного буття. Норми моралі спираються на громадську думку, традиції і звичаї. Мораль є свідченням певного рівня розвитку, духовної зрілості людини, особливо ще раз підкреслю і наголошу- керівника.

Та хто сьогодні прислухається до цього.

Мораль, совість, справедливість, правда одягли нове вбрання. Здалеку їх важко вже впізнати, а зблизька зрозуміти.

Та перекоаний, що мораль керівників, з якими я працював пліч-о-пліч в ті часи була непорівнянно вищою, а ніж тепер. Важко сказати на скільки, чи то в скільки разів. Тому, що різниця дуже велика. Правда, почути з цього приводу можна сьогодні, що завгодно. Окремі. взявши на зброєння поодинокі негідні поступки, а вони були, їх ніхто не приховував, обруднюють ними всіх. Чому, зрозуміло. Не так буде помітно сьогоднішні. Потрібно сказати, було і тоді не мало серед керівників таких, які своє істинне обличчя маскували, фарбували щоб приємно виглядати. Вони були споконвіків, добро і зло поряд.

В ті часи про які веду мову, окремі питання з ідеології і дій владних структур в країні були пагубними, тут іншого не скажеш.

Які були причини? Про те скаже час, коли пройде певний період і уляжуться емоції. Істина завжди лежить посередині.

Але у питанні системи моралі, яка вже напрацьовувалась, особливо моралі керівних кадрів, які в переважній більшості були і повинні бути завжди прикладом для всіх решти, своїми діями і відношенням до справи і людей, були позитивні зрушення.

І взяти на озброєння те все краще, що було в ті часи бажано б. Це могло б стати на користь. Розумію, що зробити важко і часу те займе немало. Не втрачаю надію. Окрім того, потрібно головне, бажання і воля керівників найвищих владних рангів. Напевне чи не самопожертва.

Але всі знають, в каламутній воді риба ловиться краще. І тим більше риба ще є. А мораль? Її в каламутній воді не видно. Потрібно використати час і ловити рибу. Так я розмірковую, спогадуючи вже давно минуле.

А того теплого весняного дня 1990 року, після розмови з комбайнером, прямо з Довгополівки не посовітувавшись ні з ким, нікому нічого не сказав, ні дома ні на роботі, поїхав прямо на Суми в обком партії. Написав заяву і попросив її задовільнити. Перший секретар міськкому партії Володимир Антонович Шевченко, мене заспокоював, переконував, що не пройшов ніхто із секретарів райкомів і міськкомів, що були також кандидатами в народні депутати УРСР.

Мов голосували не протів особистостей, а протів партійних працівників. Ти голова районної ради, працюй. А там подивимося. Та коли я розповів йому про розмову з комбайнером у Довгополівці він задумався. У Довгополівці він був не раз, знав як будувалося село, допомагав, ставив нашу роботу за приклад.

Шевченко довго мовчав, думав. Я розумів, що мій візит для нього несподіваний і він немає бажання робити таку заміну. Але Шевченко розумів і мене, переконався під час розмови, що мою заяву потрібно розглядати і вирішувати. У некороткій розмові він запропонував мені кілька посад. На днях повинна відбутися організаційна сесія обласної ради після виборів. Формувалися нові структурні підрозділи, планувалися заміни керівників відділів, служб, управлінь. Я дав згоду працювати завідуючим відділом соціального забезпечення облвиконкому. Постало питання кого рекомендувати на моє місце. В обкомі були у резерві кандидатури, але змінилися непередбачено обставини.

Свою думку висловив на користь Володимира Івановича Левченка, котрий працював другим секретарем міськкому. Обґрунтував чому. Іншої кандидатури на цю посаду в той час не бачив, тому, що так можна було швидко і без зайвих перестановок кадрів районної ланки вирішити питання заміни першого секретаря

міськкому партії.. Обстановка в той час була не надто спокійною і не хотілося, як я думав, робити перестановку голови райвиконкому на цю посаду. Це тягло цілий ланцюг кадрових заміन. Проте окремі думали по іншому, відносно кандидатури першого секретаря міськкому партії. Я про те знав. Власне, я і сам був не підготовлений вирішувати це питання, не планував раніше того робити, тому не вів попередньо розмови ні з ким.

Володимир Антонович по прямому телефону проінформував коротко голову облвиконкому Анатолія Дмитровича Бондаренка про нашу розмову. Той погодився з такою пропозицією. 6 квітня сесія облради, сказав Шевченко. Так що, готовся. Кандидатуру Левченка підтримую.

Ми попрощалися і я залишив його кабінет. З роєм думок під вечір повернувся у Ромни. Повідав дружині про прийняте рішення. Вона моє рішення і вибір підтримала. Кілька днів поспіхом вирішував невідкладні питання по роботі, особисті. Завжди пам'ятав сказане великим письменником Л.Толстим, що є два бажання, здійснення яких може скласти істинне щастя людини: бути корисним і мати спокійну совість. Чекав сесії обласної ради і подальшої своєї долі, а вона у кожного своя..